

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PŘÍRODOVĚDECKÁ FAKULTA

KATEDRA ROZVOJOVÝCH STUDIÍ

**Dopady Mistrovství světa ve fotbale 2014 na
socioekonomický rozvoj Brazílie**

Bakalářská práce

Autor: Luboš Sladký

Vedoucí práce: Ing. Mgr. Jaromír Harmáček, Ph.D.

Olomouc 2016

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně pod vedením Ing. Mgr. Jaromíra Harmáčka, PhD. a za použití zdrojů, které jsou uvedeny v seznamu literatury.

V Olomouci dne 11. 4. 2016

.....

podpis

Poděkování

Tímto bych chtěl velmi poděkovat vedoucímu práce Ing. Mgr. Jaromíru Harmáčkovi, PhD. za ochotu, vstřícnost, cenné rady a připomínky a čas věnovaný mé bakalářské práci. Dále také mé rodině a přátelům za podporu v průběhu celého studia.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Přírodovědecká fakulta
Akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Luboš SLADKÝ**
Osobní číslo: **R13365**
Studijní program: **B1301 Geografie**
Studijní obor: **Mezinárodní rozvojová studia**
Název tématu: **Dopady Mistrovství světa ve fotbale 2014 na socioekonomický
rozvoj Brazílie**
Zadávací katedra: **Katedra rozvojových studií**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem bakalářské práce je analýza dopadů Mistrovství světa ve fotbale 2014 na socioekonomický rozvoj Brazílie. Úvodní část práce bude spíše teoretická a bude zaměřena na zkoumání dopadů velkých sportovních akcí realizovaných v rozvojových zemích. V další části se práce bude zabývat ekonomickými a sociálními (eventuálně i dalšími) důsledky Mistrovství světa 2014 ve fotbale pro Brazílii. V poslední části budou komparovány rozvojové dopady dvou posledních Mistrovství světa ve fotbale: 2010 v JAR a 2014 v Brazílii.

Rozsah grafických prací: **dle potřeby**
Rozsah pracovní zprávy: **10 - 15 tisíc slov**
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**
Seznam odborné literatury:

Bob, U., Kassens-Noor, E.. 2012. An indicator framework to assess the legacy impacts of the 2010 FIFA World Cup. African Journal for Physical, Health Education, Recreation & Dance. Sep 2012 Supplement. 1221
Ernst & Young Terco. 2014. Sustainable Brazil: Social and Economic Impacts of the 2014 World Cup.
Inoue, Y., Havard, C., T. 2014. Determinants and Consequences of the Perceived Social Impact of a Sport Event. Journal of Sport Management 28. 295-310
Phillips, T. 2011. Pushed aside: families make way for 2014 World Cup: With homes torn down around them, many Rio natives have nowhere to go. The Guardian, 27 April.
The Financial Express. 2014. World Cup's socioeconomic impacts on Brazilian economy. The Financial Express, 30 June.

Vedoucí bakalářské práce: **Ing. Mgr. Jaromír Harmáček, Ph.D.**
Katedra rozvojových studií

Datum zadání bakalářské práce: **5. května 2015**
Termín odevzdání bakalářské práce: **15. dubna 2016**

prof. RNDr. Ivo Frébort, CSc., Ph.D.
děkan

L.S.

doc. RNDr. Pavel Nováček, CSc.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 5. května 2015

Abstrakt

Hlavním cílem této práce je analyzovat dopady Mistrovství světa ve fotbale 2014 v Brazílii na socioekonomický rozvoj této země. S touto událostí jsou úzce spjaty předpoklady dopadů pořadatelství na různé sektory hostitelské země. Práce si pokládá tři hlavní výzkumné otázky, a to jaké jsou obecné dopady velkých sportovních událostí na hostitelské země, jaký dopad mělo pořádání Mistrovství světa ve fotbale 2014 na socioekonomický rozvoj Brazílie a jak se lišila nebo naopak co měla společného dvě poslední mistrovství.

První část této práce je spíše teoretická, zaměřená na všeobecné dopady velkých sportovních událostí pořádaných nejen v rozvojových zemích. Stěžejní část této bakalářské práce se zabývá analýzou jedné konkrétní velké sportovní události, a to MS ve fotbale 2014 v Brazílii a jeho dopady na socioekonomický rozvoj země. V poslední části práce budou komparovány dvě poslední Mistrovství světa ve fotbale, která proběhla v roce 2010 v Jihoafrické republice a v roce 2014 v Brazílii. V této části práce bude mimo jiné zkoumáno, do jaké míry byly dopady této události v obou zemích podobné či odlišné.

Klíčová slova

Socioekonomický, Mistrovství světa ve fotbale 2014, dopady, Mistrovství světa ve fotbale 2010, velká sportovní událost, FIFA

Abstract

The main goal of this bachelor thesis is to analyse impacts of the 2014 FIFA World Cup in Brazil to socioeconomic development in this country. With this event are closely related assumptions of hosting impacts to different sectors of hosting country. The thesis has three main research questions – What are the basic impacts of sport mega–events in hosting countries, what were the impacts of the 2014 FIFA World Cup on socioeconomic development of Brazil and how much were the last two World Cups different or similar.

The first part of thesis is going to be more theoretical and focused on general impacts of all of sport mega–events, which are hosted not only in developed countries. The main part of the thesis analyzes one particularly sport mega–event, the 2014 FIFA World Cup, and its impacts on socioeconomic development in Brazil. In the last part of the thesis will be compared last two World Cups, which were in South Africa in 2010 and in Brazil in 2014. In this part will be however analysed how much were impacts in these countries similar or different.

Key words

Socioeconomic, 2014 FIFA World Cup, impacts, 2010 FIFA World Cup, sport mega–event, FIFA

Obsah

Seznam použitých zkratk	8
Úvod a metodologie práce	9
1. Velké sportovní události a jejich dopady na hostitelské země	11
1.1. Velké sportovní události	11
1.2. Motivace pořadatelství velké sportovní události	11
1.3. Pořádání velkých sportovních událostí v rozvojových zemích	12
1.4. Dopady velkých sportovních událostí	14
1.4.1. Ekonomické dopady	14
1.4.2. Sociální dopady	16
1.4.3. Ostatní dopady	18
1.5. Shrnutí dopadů velkých sportovních událostí	20
2. Dopady MS ve fotbale 2014 v Brazílii na socioekonomický rozvoj země	21
2.1. Mistrovství světa ve fotbale	21
2.2. Dopady MS ve fotbale na ekonomický sektor Brazílie	22
2.2.1. Předpoklady a investice MS ve fotbale 2014 v Brazílii	23
2.2.2. Celkové náklady a zisky	25
2.2.3. Dlouhodobé ekonomické dopady výstavby stadionů	27
2.3. Dopady fotbalového Mistrovství světa na sociální sektor Brazílie	30
2.3.1. Veřejné protesty a demonstrace	32
2.4. Grassrootové programy v Brazílii	34
2.5. Shrnutí dopadů MS ve fotbale na socioekonomický sektor Brazílie	35
3. Srovnání dvou posledních Mistrovství světa ve fotbale	37
3.1. Srovnání ekonomických dopadů	37
3.2. Srovnání využití stadionů po ukončení MS ve fotbale	40
3.3. Porovnání dopravní infrastruktury	41
3.4. Srovnání dopadů na sociální sektor	42
3.4.1. Stěhování obyvatel v důsledku konání šampionátu	45
3.4.2. Srovnání fotbalových grassroot projektů	47
3.5. Shrnutí srovnání dopadů dvou posledních Mistrovství světa ve fotbale	49
4. Závěr	51
Seznam zdrojů	53

Seznam použitých zkratk

AFC	The Asian Football Confederation
CAF	Confederation of African Football
CONCACAF	Confederation of North, Central American and Caribbean Association Football
CONMEBOL	The South American Football Confederation
FIFA	Fédération Internationale de Football Association
SDA	South Africa Football Association Development Agency
TMZF	Tomeka Madiba Zuma Foundation
UNDAIDS	The Joint United Nations Programme on HIV/AIDS

Úvod a metodologie práce

Každé čtyři roky se ve světě odehrává největší fotbalový svátek v podobě Mistrovství světa ve fotbale. Jedná se o nejdůležitější fotbalovou soutěž mužských týmů. Historie formování této velké sportovní události sahá až do první poloviny 20. století, kdy roku 1930 hostila Uruguay první šampionát v historii. Událost je pořádána fotbalovou konfederací FIFA se sídlem ve švýcarském Curychu a čítá 209 členských asociací. Tento fotbalový turnaj patří k nejsledovanějším sportovním událostem na světě.

Šampionát hostí pokaždé jiná země, jež postupně nabídne kandidaturu, musí být schválena a nakonec i zvolena organizací FIFA. Některé země však pořádaly mistrovství již dvakrát, jako tomu bylo například v roce 2014 v Brazílii, která tuto událost hostila poprvé v roce 1950. Hostitelskou zemí nemusí být jen země plně rozvinutá, s dostatečnou potřebnou infrastrukturou, ale také země rozvojová. Nejedná o novodobý trend, ale právě dva poslední šampionáty se odehrály v zemích rozvojových. Přestože se jedná o sportovní událost, jež trvá několik týdnů, její pořádání má dalekosáhlé a dlouhodobé dopady. S událostí je totiž úzce spjato vysoké investování do potřebné infrastruktury, což může mít jak ekonomické, tak vážné sociální dopady.

Hlavním cílem bakalářské práce je analyzovat dopady této velké sportovní události na socioekonomický sektor Brazílie, kde se odehrálo podruhé mistrovství v roce 2014. Autor si v práci pokládá tři výzkumné otázky. Za prvé, jaké jsou obecné dopady velkých sportovních událostí na hostitelské země. Za druhé, jaké dopady způsobil šampionát v roce 2014 na socioekonomický sektor Brazílie a za třetí, do jaké míry byly dopady dvou posledních mistrovství stejné či odlišné.

V první kapitole autor definuje a popisuje velké sportovní události a snaží se je rozlišit od normálních či menších sportovních událostí. Dále je popsána motivace zemí hostit takto velké sportovní události. V kapitole je rovněž výčet rozvojových zemí, ve kterých se odehrála Mistrovství světa ve fotbale. V této části práce jsou popsány dopady velkých sportovních událostí na ekonomické a sociální sektory zemí a také ostatní dopady způsobené v důsledku pořádání události, například v podobě nově postavených budov apod. Tato kapitola tak reaguje na první výzkumnou otázku.

Druhá kapitola práce popisuje dopady MS ve fotbale v roce 2014 na socioekonomický sektor Brazílie. Brazílie sice hostila tuto velkou sportovní událost již podruhé, ale i přesto

musela zainvestovat do výstavby stadionů a potřebné infrastruktury. To mělo dozajista dopady jak na ekonomický sektor země, tak na její obyvatele. Kapitola reaguje na druhou výzkumnou otázku.

Ve třetí a poslední kapitole autor komparuje dva poslední fotbalové šampionáty. Brazílie i Jihoafrická republika toho mají mnoho společného a právě třetí kapitola práce analyzuje a odpovídá na třetí výzkumnou otázku, jaké byly dopady fotbalových šampionátů na ekonomické a sociální sektory obou zemí, zda byly podobné, stejné či zcela odlišné.

V této práci byla použita metoda rešerše zdrojů s jejich následnou kompilací. V první fázi proběhl sběr dat, která byla poté roztržena na data vhodná pro následné zpracování a data nevhodná. Většina informací pochází především z internetu z elektronických zdrojů, jelikož se právě zde o dané problematice nachází nejvíce informací v podobě článků, zpráv a pracovních studií či reportů. V tištěné podobě je minimum vhodných dat pro tuto práci.

1. Velké sportovní události a jejich dopady na hostitelské země

1.1. Velké sportovní události

Každý rok se odehrává ve světě velké množství různých sportovních událostí, které se však liší v mnoha aspektech. Na základě různých kritérií můžeme rozlišovat mezi sportovní událostí a velkou sportovní událostí. Tato kritéria lze rozdělit do dvou kategorií, a to na základě vnitřních a vnějších charakteristik akce. Do vnitřních charakteristik spadá doba trvání akce, počet návštěvníků, počet účastníků akce a úroveň organizační složitosti. Do vnějších charakteristik patří turistická a mediální atraktivita a dopady pro hostitelskou zemi (Malfas a kol., 2004).

Velkými sportovními událostmi jsou tedy myšleny rozsáhlé sportovní turnaje, které jsou divácky a mediálně velmi atraktivní, vyvolávají celosvětový zájem a mají velký mezinárodní význam. Většinou jsou organizovány v jednom městě, regionu nebo státě. Se sportovní akcí takového měřítka jsou úzce spjaty velké investice do výstavby infrastruktury a bezpečnostních a logistických služeb pořadatelské země (Roche, 2000). S takto velkou publicitou má země jistě možnost přilákat nové investory a turisty do své země, proto je důležitá dobrá reklama a propagace.

Za vzestupem velkých sportovních událostí je do jisté míry komunikační revoluce – vznik komerční televize, internetu a satelitního přenosu. S příchodem těchto komunikací se zlepšila propagace sportu na celém světě (Roche, 2000). Mezi velké sportovní události lze zařadit jak události na světové úrovni jako Mistrovství světa ve fotbale, v atletice, v ragby a Grand Prix, tak události na regionální úrovni, které jsou obvykle vázány na daný kontinent nebo soubor zemí. Také sem patří Letní i Zimní olympijské hry (Malfas a kol., 2004).

1.2. Motivace pořadatelství velké sportovní události

Země bývají motivovány podporovat fotbal a těžit z jeho rostoucí popularity ve světě především z ekonomických, politických, či sociálních (v podobě posilování národní

jednoty, apod.) důvodů (Bohlmann a van Heerden, 2005). Hostitelská země nebo město získá na dobu trvání akce velikou mediální pozornost, přiláká mnoho fanoušků, potencionálních investorů a v neposlední řadě také politiků. Především právě z ekonomických důvodů, kdy země očekává určité finanční zisky plynoucí z pořadatelsví, v posledních letech soutěží o právo být hostitelskou zemí významných sportovních událostí také rozvojové země, které doufají v nastartování svých ekonomik. V roce 2008 pořádala Čína Letní olympijské hry a v roce 2022 bude pořádat Zimní olympijské hry, o které také usiloval Kazachstán. V roce 2010 pořádala Jihoafrická republika Mistrovství světa ve fotbale a v roce 2014 to byla Brazílie. Příští šampionát se má uskutečnit v Rusku a o čtyři roky později v Kataru. Takto velké sportovní akce si ale žádají rozvinutou infrastrukturu a potřebná zařízení pro poskytování služeb. Do těch musí pořadatelské země inventovat nemalé částky a zde je právě střet názorů – zda se pořadatelsví z dlouhodobého hlediska zejména v rozvojových zemích vyplatí (Matheson a Baade, 2004).

S rostoucí globalizací velkých sportovních událostí se tyto akce staly cílem sponzoringu mnoha významných podniků a firem, které je využívají v rámci svých marketingových strategií. O publicitu stály během Mistrovství světa ve fotbale 2014 v Brazílii značky jako Johnson & Johnson, Budweiser, Castrol, Continental Airlines a McDonald's (Cutler, 2012). Organizátoři, FIFA nebo Mezinárodní olympijský výbor mohou tímto způsobem získat finanční prostředky v řádech několika milionů dolarů. Podle autorů Kearns a Philo (1993) se mohou velké sportovní události pomocí peněz z celého světa stát „místem obchodu“, který přitahuje rozvoj.

1.3. Pořádání velkých sportovních událostí v rozvojových zemích

Velké sportovní události nejsou vždy pořádány v rozvinutých zemích. Náklady na pořádání těchto událostí se liší v závislosti na rozvoji infrastruktury a sportovních zařízení. Rozvojové země proto mnohdy musí vynaložit větší sumy na vybudování nezbytných struktur než země rozvinuté. Mezi rozvojové země právě patří také Jihoafrická republika a Brazílie, v nichž se konala poslední dvě Mistrovství světa ve fotbale. Jihoafrická republika však nebyla první rozvojovou zemí, jež hostila tento fotbalový turnaj.

Tabulka 1 – MS ve fotbale v rozvojových zemích

1930	Uruguay
1950	Brazílie
1986	Mexiko
2010	JAR
2014	Brazílie

Na příkladech uvedených v tabulce č. 1 lze pozorovat, že pořádat Mistrovství světa ve fotbale můžou i země s nižší ekonomickou úrovní. Dokonce se nejedná o novodobý trend, v roce 1930 byla hostitelskou zemí Uruguay, poté v roce 1950 Brazílie a v roce 1986 pořádalo šampionát Mexiko, které dle klasifikace Světové Banky spadá do kategorie zemí s vyšším středním příjmem společně s Brazílií (jež měla dodnes jednu z nejrychleji rostoucích ekonomik) a Jihoafrickou republikou (která patří k nejrozvinutějším zemím na africkém kontinentu). Obě tyto země se však potýkají s podobnými problémy, a to zejména vysokou sociální nerovností a diskriminací.

Například Jihoafrická republika se stala první africkou zemí, jež pořádala MS ve fotbale, a mohla tak po patnácti letech od konce apartheidu dokázat, že už zde nadále není rasová segregace a země se snaží snižovat sociální nerovnost ve společnosti (Carroll, 2012). Právě velké sportovní události, jež přilákají pozornost celého světa, mohou ukázat, že se země snaží s těmito problémy něco dělat a v neposlední řadě jim také pomoci ekonomicky, což může opět přispět ke zlepšení sociální úrovně země. Velké sportovní události mohou tedy mít pozitivní, ale i negativní dopady. Shrnutím obecných dopadů se zabývá podkapitola 1.4.

Mistrovství světa ve fotbale je pořádáno organizací FIFA¹, jejímž hlavním cílem je „neustále zlepšovat hru fotbal a podporovat ji na celém světě v souvislosti se sjednocováním, vzděláváním, kulturními a lidskými hodnotami, a to zejména prostřednictvím mládežnických a rozvojových programů“. Na tyto fotbalové rozvojové projekty po celém světě je dnes využíváno až 550 tisíc dolarů každý den mezi 209

¹ The Fédération Internationale de Football Association

členských asociací FIFA. Na těchto finančních zdrojích je mnoho členů vysoce závislých a bez podpory organizace FIFA by nemohla probíhat jejich činnost (FIFA, 2015).

Dalším cílem je organizace mezinárodních fotbalových soutěží. Nejznámější a největší událostí je právě Mistrovství světa ve fotbale. Prostřednictvím této akce se snaží FIFA sjednotit lidi z celého světa. Příjmy plynoucí z této události umožňují organizaci dalších menších událostí, kterých je během čtyř let až třicet. Tyto menší turnaje a soutěže mají rozvíjet samotný sport a podporovat v něm například mládež nebo ženy. Také je podporován fotbal plážový a halový. Organizace FIFA si uvědomuje, že tento sport má opravdu velký nejen sportovní vliv na lidi z celého světa, a proto musí být pečlivě řízen (FIFA, 2015).

1.4. Dopady velkých sportovních událostí

Po každé velké sportovní události vzniká velké množství studií a reportů, které mají zjistit, jak velký je vliv těchto událostí a jaké jsou dopady na prostředí, kde se konaly. Před začátkem akce existují vždy určité předpoklady dopadů, ale ne vždy je realita po skončení události stejná. Dopady těchto akcí jsou pozitivní i negativní a ne ve všech případech se shodují s očekáváními, které s sebou pořadatelství velkých akcí přináší. Jedná se sice o sportovní akce, ale takových rozměrů, že mají dalekosáhlé dopady na hostitelský region v ekonomické, politické, environmentální i sociální oblasti. Následující část práce je zaměřena na shrnutí těchto dopadů.

1.4.1. Ekonomické dopady

Ekonomické důvody jsou hlavní motivací pro pořadatelství velkých sportovních událostí. Především proto se stávají ekonomické dopady vysoce sledovanými. Jak již bylo zmíněno v podkapitole 1.3, rozvojové země musí zpočátku vynaložit větší úsilí a investovat více finančních prostředků než země rozvinuté. Například v roce 1994, kdy hostilo Mistrovství světa ve fotbale USA, musely Spojené státy americké investovat méně než 30 milionů dolarů do vybudování a rekonstrukce vhodné infrastruktury. V roce 1998

Francie pouze zrekonstruovala stávající fotbalové stadiony a postavila jeden nový stadion na zahajovací ceremoniál. I přes výstavbu zcela nového stadionu ale náklady nepřesáhly částku 500 milionů dolarů. Odlišný případ nastal v roce 2002, kdy Mistrovství světa ve fotbale hostila Jižní Korea. Zde už se částka vyšplhala na 2 miliardy dolarů, jelikož hostitelská země musela postavit deset nových stadionů (Matheson a Baade, 2004).

Přes takto vysoké náklady rozvojové země stále usilují o pořadatelská práva, přičemž doufají, že výnosy budou vyšší než náklady a akce bude mít pozitivní ekonomický dopad. Přímé zisky plynoucí z velkých sportovních událostí jsou dány prodejem vstupenek, televizních práv a sponzorských darů samotným pořadatelům (Preuss, 1998). Pořádání velkých sportovních událostí také přiláká mnoho nových návštěvníků a turistů, to následně vede k vytváření nových pracovních pozic a obchodních činností, což může vést k hospodářskému rozvoji města nebo státu. Důležité na vytváření těchto pracovních pozic je ale především jejich kvalita, délka trvání a mzda. V roce 2004 potvrdil obavy z těchto vzniklých pracovních míst H. H. Hiller ve své analýze Kapské Město, kde došel k závěru, že většina takto vzniklých pracovních míst je opravdu jen dočasná a špatně placená (Hiller, 2000).

Pro ekonomický rozvoj země, hostitelského regionu nebo města je v neposlední řadě důležitý cestovní ruch. Během pořádání Eura 1996 ve Velké Británii navštívilo hostitelská města na 280 000 návštěvníků a za dobu tří týdnů zde bylo utraceno přibližně 120 milionů liber (Dobson, 1997). O dva roky později, kdy pořádala Francie Mistrovství světa ve fotbale, navštívilo tuto zemi 10–15 milionů lidí a utratilo zde za ubytování, cestování a jídlo odhadem až 500 milionů liber (Chaudhary, 1999). Tyto příklady dokazují, že se nejedná o malé částky a opravdu je důležité umět správně využít reklamy, mediální propagace a přilákat co nejvíce zahraničních turistů.

Autoři Matheson a Baade (2004) i Malfas a kol. (2004) tvrdí, že ač je pořádání velkých sportovních událostí velice nákladné, událost tohoto charakteru je schopna vydělat částku přesahující tyto náklady. Matheson a Baade (2004) zdůrazňují, že společnost v některých hostitelských zemích bývá ke vztahu ekonomických dopadů a konání těchto událostí skeptická. Samotnými pořadateli jsou naslibovány určité zisky a vznik nových pracovních míst, ale bylo dokázáno, že přiznané zisky a nově vzniklá pracovní místa ne vždy odpovídají předpokladům.

Taktéž je zdůrazňováno, že akce, jež trvají několik týdnů, mají dopad jen krátkodobý a z dlouhodobého hlediska už nemusí být tak pozitivní. Toto je způsobeno především zvýšenou poptávkou během trvání samotné události (Malfas a kol., 2004). Autoři Hall a Hodges (1998) zdůrazňují, že budování dodatečné infrastruktury za účelem ubytovat více turistů, může mít velice negativní dopad na místní obyvatelstvo. Ti jsou v důsledku výstavby nových hotelů vyvlastňováni a stěhováni ze svých domů. Následně rostou ceny nemovitostí a nájemného v městských centrech a lidé, kteří nebyli vyvlastněni a v oblasti zůstali, jsou přesto nepřímo donuceni se stěhovat. Z dlouhodobého hlediska také může představovat problém výstavba nové infrastruktury. Dopravní a turistická infrastruktura je často nadále využívána i po ukončení velké sportovní události, ovšem výstavba nových moderních stadionů s vysokými provozními náklady představuje v případě nedostatečně využívané kapacity problém, který dopadá zejména na města. Problematikou nových stadionů se nadále zabývají podkapitoly 1.4.3 a 2.2.3.

1.4.2. Sociální dopady

Velké sportovní události však nemají dopad jenom na samotnou ekonomiku, ale také na místní obyvatelstvo. Tyto události jsou úzce spjaty s tvořením národní identity a jednoty obyvatel. Předpokládá se, že akce takových rozměrů zůstane hluboce zakořeněna v paměti a poté se stane součástí národní jednoty a identity (Caroll, 2004). Tyto akce také mohou vyvolat silné emocionální sdílené zkušenosti, které si uchová i běžný sportovní fanoušek (Black a Van Der Westhuizen, 2004). Sportovní událost velikých rozměrů se tak může usadit v kulturní paměti národa a přecházet z generace na generaci. Například Američané dodnes mluví o „Zázraku na ledě“ ze Zimní olympiády v Lake Placid, která se odehrála v roce 1980. Právě těmito emocionálními vzpomínkami je tvořena národní identita a jednota. Ne vždy se však jedná o úmysl, může jít také o nepřímý dopad pořádání velké sportovní události. Ne všichni však o posilování národní jednoty přímo usilují, například když se vláda nebo státní elity snaží pomocí velké sportovní události a jejími pozitivními dopady zakrýt své správní nedostatky (Caroll, 2004).

Dalším velice významným dopadem na obyvatelstvo při pořádání těchto akcí je problém s výstavbou infrastruktury. Přímými sociálními dopady je chápáno vyklizení

určených oblastí a následné odstranění staveb, nepřímým důsledkem je narušení místní komunity. Mezi nejvíce ovlivněnou skupinu tak patří lidé žijící v nájmu, jelikož mají omezená práva na bydlení. Díky velké sportovní události a předpokladu vysokého přílivu turistů a vzestupu cestovního ruchu jsou tak tito lidé ovlivněni místními vyhláškami, kdy se jim zvyšuje nájemné nebo jsou vystěhováni bez udání důvodu (Silvestre, 2008).

Hall (1992) poznamenává, že se ve většině případů jedná o lidi, kteří mají nejmenší schopnost budovat komunitní skupiny a hájit své zájmy. Například při výstavbě Olympijského stadionu v Rio de Janeiro byla narušena místní komunita, která neobdržela detailní informace o stavbě. Bylo tak zničeno na 13 nemovitostí bez předchozího sdělení rodinám. Přestože stát poskytuje v některých případech finanční kompenzaci rodinám nucených k přestěhování, nebyla těmto rodinám poskytnuta jakákoliv pomoc pro přestěhování (Silvestre, 2008). Těmito problémy by se však měl stát zabývat intenzivněji a více do hloubky a tím preventivně zamezovat negativním dopadům, jelikož jeden problém mnohdy zapříčiní vznik dalších. Nechtěné vystěhování totiž může vést k migraci, rozšiřování slumů na okrajích měst a následně například k násilí, zhoršení hygienických návyků či snížení životní úrovně.

Jak už bylo zmíněno, v rámci pořádání velkých sportovních událostí vzniká mnoho nových pracovních pozic, které nejsou vždy dlouhodobé a dobře placené. Více pracovních pozic ale nemusí zvýhodňovat obyvatele hostitelského města, jelikož tuto nabídku práce mohou přijmout i lidé odjinud. Také jsou ovlivněni místní obchodníci. Nadnárodní firmy mají velký zájem být součástí pořádání šampionátu a mít obchodní vliv v hostitelské zemi, čímž jsou znevýhodňováni právě místní maloobchodníci (Silvestre, 2008).

Pořádání velkých sportovních událostí má tedy velký vliv na obyvatelstvo. To je do velké míry ovlivněno už před pořádáním samotné akce budováním národní identity. Negativně jsou však ovlivněny skupiny lidí žijící na místech, kde mají vzniknout nová logistická zařízení a infrastruktura. Také místní malí obchodníci neprofitují v takové míře, v jaké by mohli. Lidé jsou také ovlivněni cestovním ruchem, dopravou a dalšími aspekty spojenými s chystáním na velkou sportovní událost.

1.4.3. Ostatní dopady

Dopady velkých sportovních událostí nejsou jenom ekonomické a sociální, ale také v podobě nově vybudovaných dopravních sítí, budov, stadionů a dalších sportovních i nespportovních zařízení. Tyto události vytvářejí příležitosti ke zlepšení fyzického stavu hostitelského města. Pro to, aby mohly být pořádány sportovní akce takových rozměrů, musí být vybudována potřebná sportovní zařízení a rekonstruována některá stávající. Dále pak musí být vybudována dostačující síť veřejné dopravy a dopravní infrastruktura. Nepřímým dopadem velkých sportovních událostí je rozvoj obchodních center, volnočasových zařízení a prostorů, které pomáhají k lepšímu fyzickému vzhledu města a lákají a uspokojují více turistů (Kitchen, 1996). Například v roce 1992, kdy pořádala Olympijské hry španělská Barcelona, byly provedeny významné investice do dopravy a rekonstrukce pobřežních oblastí, kde jsou nyní nová volnočasová zařízení a písčné pláže, které jsou dnes atraktivnější pro turisty (Essex a Chalkley, 1998).

Pořádání velkých sportovních událostí tak může nabídnout příležitost k financování a realizaci dlouhodobějších projektů, které nemusí mít přímo sportovní charakter. Právo na pořádání Mistrovství Evropy ve fotbale 2004 získalo Portugalsko před favorizovaným Španělskem. Tato událost totiž nabízela příležitost, jak pomoci zemi s fotbalem a zároveň celkovým sportovním rozvojem (Stevens a Bevan, 1999). V JAR byla například před pořádáním MS ve fotbale zrychlena výstavba vysokorychlostní železniční trati *Gautrain* mezi centrem Johannesburgu, letištěm a nedalekou Pretorií. Dále byly zmodernizovány dálnice a dopravní autobusová síť (Harding, 2014).

Důležité u veškeré výstavby spojené s pořádáním velkých sportovních událostí je, aby byl dodržen správný pracovní postup výstavby velkých stavebních projektů a netrvaly déle, než bylo plánováno, nebo na ně nebylo vynaloženo výrazně více financí. Někteří místní politici totiž využívají výstavbu nových stadionů a jiných sportovních zařízení jako záminku, aby se nemuseli soustředit na rozvoj měst, včetně sociálního a environmentálního posouzení. Při výstavbě a přípravách na Olympijské hry v Aténách v roce 2004 byla kritizována výstavba veslovacího centra za nedostatečnou environmentální analýzu. Předpokládalo se, že projekt bude narušovat místní přírodní zdroje a způsobí zde vedlejší škody (Mberi, 2001). Je tedy důležité, aby samotné přípravy na pořádání velkých sportovních událostí probíhaly podle norem a předem daných

pravidel a aby se hostitelské elity nesoustředily pouze na samotnou událost, ale i na obecný rozvoj města či regionu. Zásadní je také environmentální udržitelnost, a to zejména proto, aby nebylo narušeno životní prostředí, což by mohlo způsobovat místním obyvatelům vleklé problémy.

Specifickým odkazem velkých sportovních událostí jsou nově postavené nebo zrekonstruované stadiony. Z dlouhodobého hlediska má jistě infrastruktura v podobě pozemních komunikací a technických staveb (čističky odpadních vod, trafostanice, apod.) využití i po samotném turnaji, ovšem u sportovních stadionů tomu tak nemusí být. Pokud není fotbal, hokej či jiný sport na lokální úrovni lákavý, nebudou stadiony dostatečně zaplněny diváky a město bude muset na jejich provoz vynaložit vysoké finanční náklady.

Od Mistrovství světa ve fotbale v JAR v roce 2010, kde bylo postaveno nebo zrekonstruováno devět nových stadionů, se dodnes nepodařilo zajistit, aby byl provoz těchto stadionů zaplacen z jejich činnosti. O moc lépe na tom nejsou ani stadiony v Brazílii. Náklady na jejich provoz mohou dosahovat výše až 500 tisíc dolarů měsíčně. Města se tak často musí uchýlovat k finančním škrtkům, aby mohla provoz takových stadionů zaplatit. Jedním z důsledků bylo například zrušení karnevalového průvodu v hlavním městě Brazílie poprvé od roku 1983 (Douglas, 2015).

Stadiony však přesto mohou najít dočasné využití. Ať už jsou využívány kanceláře uvnitř stadionů nebo parkoviště poblíž, například jako autobusové nádraží (parkoviště stadionu *Mane Garincha* ve městě Brasília). Také se zde mohou konat jiné akce, než k jakým byl stadion postaven (Douglas, 2015). V této souvislosti se nemusí jednat jen o stadiony, ale i další zařízení úzce spjata s konáním akce. Například po Zimní olympiádě v Soči v roce 2014, jejíž náklady činily 51 miliard dolarů, dnes zbyly prázdné nejen stadiony, ale také hotely a nákupní centra. Společnost, která vlastní některá klíčová zařízení vybudovaná pro Zimní olympiádu, dokonce směřuje ke krachu. Příčin může být hned několik, ať už pád rublu a oslabení turismu v oblasti, nebo postavení hokejových stadionů v subtropickém pásu (Stewart, 2015). Takovému plýtvání by se dalo například zabránit vznikem dlouhodobějších plánů, jež by braly v potaz i období po konání velké sportovní události.

1.5. Shrnutí dopadů velkých sportovních událostí

Velká sportovní událost, která se liší od menších převážně počtem účastníků, diváků, potřebných investic, mediální pozorností a mezinárodním tlakem, má velký vliv a dopady na hostitelský region. Tyto dopady nejsou jenom fyzické, například v podobě vybudované infrastruktury, ekonomické v podobě zisků a ztrát, ale také například sociální a politické. Ne vždy má samotná událost pozitivní vliv. Hlavní motivací být hostitelskou zemí je podpora ekonomického rozvoje a finanční zisk hostitelského regionu či města, avšak před pořádáním samotné události musí být provedeny významné investice, aby mohla událost proběhnout. Je tedy důležité, aby velká sportovní událost naplnila svůj potenciál a náklady byly pokryty. Mezi významné sociální dopady patří tvoření národní identity a jednoty. Na druhou stranu také sociální dopady mohou být negativní, například v podobě vystěhovávání nejchudších vrstev obyvatel na okraje měst. Ne vždy se také zisky plynoucí z pořádání akce dostanou do všech vrstev společnosti. Dalším velmi významným dopadem je výstavba infrastruktury pro pořádání velké sportovní události. Nejsou budována jen nová sportovní zařízení, ale také hotely, volnočasová zařízení aj. Také je tvořen vhodný dopravní systém. Výstavba dopravní a například turistické infrastruktury může mít pozitivní dopady i z dlouhodobého hlediska (snazší cestování za prací místních obyvatel, dostatek hotelů pro nové turisty apod.), to ovšem nemusí platit u nově vybudovaných stadionů, jejichž provozní náklady mohou při nedostatečném využívání města zatěžovat.

2. Dopady MS ve fotbale 2014 v Brazílii na socioekonomický rozvoj země

V roce 2014 se konalo v Brazílii Mistrovství světa ve fotbale. Jedná se o největší a nejdůležitější fotbalovou událost na světě, která měla obrovské dopady na celou zemi. Tato kapitola se bude zabývat dopady na ekonomický a sociální sektor Brazílie.

2.1. Mistrovství světa ve fotbale

Mistrovství světa ve fotbale je bez pochyby největším fotbalovým turnajem na světě. Historie vzniku sahá až do první poloviny 20. století. Po úspěšném olympijském fotbalovém turnaji zesílila přání fotbalové organizace FIFA po vzniku jejího vlastního celosvětového šampionátu. Hlavním aktérem procesu vzniku samostatného Mistrovství světa ve fotbale byl tehdejší prezident FIFA Jules Rimet, podporován Henrym Delaunayem (FIFA, 2015).

Na počátku byly rozeslány dotazníky přidruženým asociacím s návrhy turnaje a dne 28. května 1928 bylo rozhodnuto výkonným výborem FIFA o pořádání samostatného Mistrovství světa ve fotbale organizací FIFA. Následně musela být vybrána první země, jež bude tento turnaj hostit. O kandidaturu mělo zájem Maďarsko, Nizozemsko, Španělsko, Švédsko a Itálie. Ovšem od začátku byla jedním z favoritů na pořádání prvního Mistrovství světa ve fotbale Uruguay, jež v roce 1930 měla oslavit stoleté výročí nezávislosti a již dříve dokázala vyhrát několik zlatých medailí ve fotbalových soutěžích. Rozhodujícím faktorem však bylo pokrytí všech nákladů národním svazem země. A tak bylo rozhodnuto v roce 1929 v Barceloně o první hostitelské zemi. V roce 1930 se konalo první MS ve fotbale a pořadatelskou zemí byla Uruguay. Tak započala bohatá historie celosvětového fotbalového turnaje (FIFA, 2015b).

Mistrovství světa ve fotbale se koná každé čtyři roky a pořadatelství pro rok 2014 získala v roce 2007 Brazílie, jediná jihoamerická kandidující země. Brazílie se tak stala už pátou zemí, jež pořádala tento turnaj podruhé, jelikož země hostila MS ve fotbale již v roce 1950. Z počátku vznikaly obavy, protože se na jihoamerickém kontinentu nekonalo žádné další MS od roku 1978, které bylo v Argentině. Země však podstoupila inspekci, jež

schválila pořádání MS a vybrala na 18 měst, kde by se měla odehrát všechna utkání turnaje. Konečný počet měst pro pořádání zápasů byl poté snížen na dvanáct (BBC, 2007).

Brazílie také plánovala investovat více jak miliardu dolarů na rekonstrukci svých stadionů. Zrekonstruován musel být také nejznámější fotbalový stánek *Maracaná*, kde se konalo finále MS v roce 1950. V některých městech byly dokonce postaveny úplně nové stadiony. Nutné bylo zainvestovat nejen do fotbalových zařízení. Inspekční tým požadoval po organizaci FIFA, aby byla pečlivě vybírána místa konání a aby bylo dohlíženo na zajištění adekvátního financování. Brazílie má velmi bohatou fotbalovou historii a tehdejší prezident organizace FIFA Sepp Blatter podotkl, že tento turnaj bude mít nejen ekonomické, ale také obrovské sociální a kulturní dopady (BBC, 2007).

2.2. Dopady MS ve fotbale na ekonomický sektor Brazílie

Plánování, financování, výstavba a další činnosti spojené s tak velkou sportovní událostí, jako je Mistrovství světa ve fotbale, se realizují již od 5 do 10 let před samotným turnajem. Ten pak trvá mezi 20 a 40 dny, ale dopady této události mohou přetrvávat až 30 let po skončení události. Efekty závisí na množství a druhích investic a také na způsobu financování a sdílení těchto nákladů (Valente a Tur, 2013).

Podle generálního ředitele *Americas Market Intelligence* Johna Price² (2014) může mít brazilský šampionát mnohem závažnější dopad na ekonomický rozvoj země, než se předpokládalo. Po předešlém průměrném ročním růstu 4,5 % HDP v letech 2003 až 2010 začala ekonomika Brazílie zpomalovat. To bylo zapříčiněno několika faktory – rostoucí inflací (6 %), klesajícími cenami komodit a oslabením spotřebitelské důvěry. Protože podle autora hrála významnou roli spotřebitelská důvěra, měl být ekonomický růst v roce 2015 velmi silně ovlivněn úspěchem či neúspěchem brazilské fotbalové reprezentace na šampionátu.

² Hlavní konzultant a trhový poradce pro Latinskou Ameriku

2.2.1. Předpoklady a investice MS ve fotbale 2014 v Brazílii

Brazílie měla od získání pořadatelsví MS ve fotbale v roce 2007 sedm let na přípravu, rekonstrukce a budování nových zařízení. Podle studie Ernst & Young Terco ve spolupráci s FGV z roku 2011 měl činit oficiální rozpočet na budování infrastruktury 11 miliard dolarů, ve skutečnosti se vyšplhal až na necelých 15 miliard dolarů (Manfred, 2015). K tomu operační náklady 572 milionů dolarů a náklady spojené s návštěvníky 2,91 miliard dolarů. Celkově tedy něco přes 14 miliard amerických dolarů. Autoři před Mistrovstvím světa ve fotbale v Brazílii předpokládali, že země v letech 2010 až 2014 dokáže získat až pětinasobek této částky zpět do místní ekonomiky díky činnosti přímo spojené s událostí a vlivem různých průmyslových odvětví. Tvrdili, že by měl turnaj vytvořit příjem až 55,26 miliard dolarů. Také předpokládali, že země v těchto letech bude vytvářet ročně až 3,63 milionů nových pracovních míst a příjem místních obyvatel by měly být 31,11 miliard dolarů ročně.

Odhady počtu pracovních míst však nebyly naplněny, vznikl totiž asi 1 milion nových pracovních míst, z toho 710 tisíc trvalých (Bobb, 2014). Ovšem některé dopady a příjmy nejsou trvalé. Záleží, do jaké míry budou jednotlivé zúčastněné strany schopny těžit z příležitostí této velké sportovní události. Ekonomické sektory, jež mají nejvíce profitovat, jsou sektory stavebnictví, potravinářský, obchodní a informační služby, inženýrské sítě (elektřiny, voda, plyn, kanalizace apod.) a v neposlední řadě sektor cestovního ruchu (Ernst & Young Terco, 2011).

Z celkového oficiálního rozpočtu 14,33 miliard dolarů, veřejný sektor poskytoval 85,5 % nákladů a soukromý sektor 14,5 % nákladů celkové částky. Soukromý sektor se zaměřoval na financování letišť a stadionů, zatímco veřejný sektor na podporu všech plánovaných položek. Největším investorem této události byla federální vláda. Poskytla 62,1 % celkových nákladů, tedy 72,7 % z celkových veřejných nákladů. Lokální vlády poskytly 23,4 % z celkových nákladů a 27,3 % z celkových veřejných nákladů. Federální vláda se nezaměřovala na konkrétní oblasti, lokální vlády však podporovaly především výstavbu infrastruktury pro cestovní ruch, rekonstrukci a stavbu stadionů a rozvoj městské infrastruktury (Valente a Tur, 2013).

Tabulka 2 – Celkový rozpočet MS ve fotbale 2014

Položka	Financování federální vlády	Investice federální vlády	Investice lokální vlády	Investice soukromého sektoru	Celkově
Městská mobilita	3 459	0,0	2 319,6	0,0	5 779,5
Letiště	0,0	1 810	0,0	1 783,6	3 594,1
Stadiony	1 991	0,0	1 020,6	299,8	3 312,4
Veřejná bezpečnost	920	0,0	0,0	0,0	920,7
Přístavy	0,0	440,5	0,0	0,0	440,4
Telekomunikace	0,0	182	0,0	0,0	181,8
Turismus	0,0	95,3	8,82	0,0	105,5
Celkově	6 370	2 527,8	3 349,1	2 083,4	14 334

Zdroj: Portal Brasil (2012) – financování a investice jednotlivých sektorů různými investory v milionech amerických dolarů (Přepočítáváno z brazilských reálů při kurzu 1BRL=0,49USD)

Pro konání všech fotbalových utkání bylo vybráno dvanáct měst v pěti velkých regionech: Belo Horizonte, Brasilia, Cuiabá, Fortaleza, Manaus, Porto Alegre, Curitiba, Natal, Rio de Janeiro, Recife, Salvador a Sao Paulo. Dále kandidovalo dalších šest měst, která ale nebyla vybrána (Ernst & Young Terco, 2011). Ve všech těchto městech bylo zapotřebí mnoho příprav před samotným konáním události. Každé město muselo před Mistrovstvím světa ve fotbale splňovat požadavky organizace FIFA z hlediska odpovídající a vhodné infrastruktury, stadionů, dopravy, turismu a městské bezpečnosti. Dlouhodobé dopady na život obyvatel jsou potom závislé na správnosti provedení těchto příprav (Valente a Tur, 2013). V různých městech tak mohou být na základě různých množství investic a projektů odlišné dlouhodobé dopady. V některých městech navíc panuje vysoká sociální nerovnost a už před samotným turnajem vznikaly obavy, kdo bude z této akce profitovat a kdo ne.

Množství investic v jednotlivých městech nebylo určeno jen počtem obyvatel, ale také jejich schopností lákat soukromé investory. Nejvíce financí obdržela města Sao Paulo, Rio

de Janeiro, Belo Horizonte, Manaus a Cuiabá. To je také ovlivněno stavem dosavadní infrastruktury. Například město Curitiba získalo oproti ostatním městům méně financí, jelikož má moderní městskou infrastrukturu včetně několika sportovních arén (Valente a Tur, 2013).

2.2.2. Celkové náklady a zisky

Pro organizaci FIFA činily náklady spojené s pořádáním Mistrovství světa ve fotbale 2014 v Brazílii v letech 2011 – 2014 celkem 2,2 miliard dolarů. Tato událost ve stejném období vygenerovala celkový příjem 4,8 miliardy dolarů (Manfred, 2015). Zisk tedy činí 2,6 miliard dolarů. Z celkových příjmů FIFA vydělala 2,4 miliard dolarů na televizních právech, 1,6 miliard dolarů díky sponzorům a 527 milionů dolarů za prodej vstupenek na utkání. FIFA během posledních čtyř let příprav poskytla místnímu organizačnímu výboru 453 milionů dolarů a Brazílii darovala po skončení turnaje částku 100 milionů dolarů jako „odkaz“ po turnaji (Manfred, 2015). Tato částka pocházela z fondu, jenž byl založen ještě před samotným Mistrovstvím světa ve fotbale. Tehdejší prezident organizace FIFA Sepp Blatter slíbil v roce 2013, že by měla hostitelská země obdržet tuto částku za pořádání Mistrovství světa ve fotbale. Finance z tohoto fondu by měly být využity na podporu sportovních zařízení, mládežnického a ženského fotbalu, lékařských a zdravotních projektů a v neposlední řadě také k dlouhodobému udržení pozitivních dopadů po skončení turnaje (Flueckiger, 2015).

Nicméně FIFA ve svém reportu nezahrnuje náklady spojené s výstavbou a rekonstrukcí stadionů a dopravní infrastrukturou, stejně jako nezahrnuje příjmy země spojené s cestovním ruchem či investicemi do dopravní infrastruktury apod. Celkové náklady Mistrovství světa ve fotbale 2014 v Brazílii tak dosáhly až 15 miliard dolarů. Jedná se tedy o nejdražší Mistrovství světa ve fotbale v historii. Jen 3,6 miliardy dolarů bylo Brazílií utraceno na výstavbu a rekonstrukci dvanácti fotbalových stadionů, které mají dnes problém s výdělečnou činností. V letech 2013 byly kvůli pořádání Mistrovství světa ve fotbale v zemi rozsáhlé protesty. Těmi se bude zabývat podkapitola 2.3. (Manfred, 2015). Po těchto nepokojích byly navíc investovány další 2 miliardy dolarů do bezpečnostních složek (Bobb, 2014).

Před samotným turnajem očekávala brazilská vláda velký příliv financí do brazilské ekonomiky, jen Ministerstvo cestovního ruchu odhadovalo, že cestovní ruch a investice vygenerují příjem až 13,5 miliardy dolarů místním obyvatelům (Bevan, 2014). Podle Ministra sportu Rebelu bude však příjem z důsledku pořádání Mistrovství světa ve fotbale v Brazílii ve výsledku až 90 miliard dolarů během následujících deseti let (O'Reilly, 2014).

Cestovní ruch je touto událostí ovlivněn do velké míry. Podle odhadů navštívilo Mistrovství světa ve fotbale v Brazílii milion zahraničních turistů a 3 miliony místních obyvatel vycestovalo za touto událostí, přesto v červnu 2014 v porovnání s červnem 2013 hlásily brazilské aerolinky (*Brazilian Airline Association*) pokles v letecké dopravě v rozmezí od 11 do 15% (Alves, 2014). Je tedy možné, že se snížila poptávka běžných turistů právě kvůli pořádání Mistrovství světa ve fotbale a velkému počtu fotbalových fanoušků cestujících do této destinace. Během dalších let po ukončení turnaje se uvidí, jaký mělo Mistrovství světa ve fotbale dlouhodobý vliv na turismus. Z minulosti jsou známé případy, kdy se počet turistů mnohonásobně zvýšil, například po Olympijských hrách v Barceloně v roce 1992 (Marcopoto, 2014), ale také snížil, a to zejména v případě Athén po roce 2004, kde pokles příjmů plynoucích z turismu a nekontrolovatelné financování sportovních zařízení z neudržitelných půjček přispělo ke zhoršení finanční situace země (Malkoutzis, 2012).

Podle prvních odhadů nelze říci, že by mělo Mistrovství světa ve fotbale 2014 nastartovat či posílit brazilskou ekonomiku, ovšem finální posouzení ekonomických dopadů této události, jež byla pro Brazilce sportovním fiaskem, bude možné až po několika letech (Morpurgo, 2015).

Podle generálního ředitele *Americas Market Intelligence* Johna Price bude mít v následujících letech šampionát jen dominový efekt na více než 2 bilionovou brazilskou ekonomiku. V pětiletém období, kdy byly vystavěny a zrekonstruovány stadiony pro šampionát za více než 3 miliardy dolarů, investovala například vláda do infrastruktury až 400 miliard dolarů (Price, 2014). V roce 2014 stále zpomalovalo tempo růstu HDP, když klesl průměrný růst pod hranici 2 % ve srovnání se 4,5 % v letech 2003 – 2010. Jim Lennon (2014), jenž se zabývá dopady sportovních událostí, tvrdil, že byl šampionát k brazilskému ekonomickému vývoji do značné míry zcela irelevantní. Hostitelské země vždy argumentují pozitivními dopady události na výstavbu či rekonstrukci

infrastruktury, na příjmy z cestovního ruchu především v roce konání turnaje a na spotřebitelskou důvěru. Na druhou stranu jsou efekty těchto dopadů ve vztahu k celkovému HDP relativně nízké (Lennon, 2014). Brazilská ekonomika a růst HDP je mnohem více ovlivněno těžbou nerostných surovin a jejich následným exportem. V letech 2003 až 2010 letech těžila Brazílie především z vysoké poptávky nerostných surovin v Číně a růstu cen komodit. V posledních letech se ovšem poptávka i cena snižují a podle odhadů ekonomů bude muset nově zvolená vláda najít řešení v otázce množství produkce nerostných surovin, aby bylo zastaveno zpomalování růstu HDP (Lennon, 2014).

Recese brazilské ekonomiky pokračuje i nadále. Inflace je nejvyšší za posledních 12 let, když překonala hranici 10 %. Nezaměstnanost vzrostla během jednoho roku z 6,8 % na 8,9 %. Také brazilský reál oslabuje, když zaznamenal 31 % propad oproti americkému dolaru (Gillespie, 2015).

Mistrovství světa ve fotbale 2014 tak nenastartovalo brazilskou ekonomiku podle některých očekávání. To může být, jak tvrdí Jim Lennon (2014), právě díky slabému vztahu mezi šampionátem a ekonomickým růstem (růstem HDP).

2.2.3. Dlouhodobé ekonomické dopady výstavby stadionů

Aby mohla být odehrána všechna fotbalová utkání turnaje, je zapotřebí mít vyhovující stadiony. Jejich výstavba a rekonstrukce stály Brazílii 3,7 miliardy dolarů, když většina této sumy pocházela z veřejných peněz. Země má dnes u většiny stadionů problém najít jejich vhodné využití. Příkladem může být stadion *Estadio Nacional Mane Garrincha* v hlavním městě Brasilia. Tento stadion byl dostavěn v roce 2013, aby na něm mohla být před Mistrovstvím světa ve fotbale odehrána utkání Konfederačního poháru. Celkové náklady tohoto 72 tisícového stadionu činily 888 milionů dolarů (Douglas, 2015). To je částka až trojnásobně vyšší oproti plánovaným investicím. Úřední přezkoumání dokumentů přestavby tohoto stadionu odhalilo, že některé položky stály mnohem více nebo se objevily na účtech vícekrát. Například cena přepravy montovacích tribun se vyšplhala z plánovaných 4 700 dolarů na jeden a půl milionu dolarů (Korman, 2014). *Estadio Nacional Mane Garrincha* je nejdražší stadion pro Mistrovství světa ve fotbale 2014 v Brazílii, přičemž se na něm odehrálo jen sedm fotbalových utkání. Od té doby se

na něm hrála pouze dvě přátelská utkání. Město již vynaložilo od otevření stadionu na jeho provoz více jak 1,9 milionu dolarů (Douglas, 2015).

Problémem prázdného stadionu je absence významného fotbalového klubu ve městě Brasilia. Nachází se zde pár klubů, ty ale hrají na nízké úrovni a nemají tak silnou základnu fanoušků, aby naplnily stadion. Díky pořádání Mistrovství světa 2014 přišly o starý stadion *Mane Garrincha*, kde hrávaly zadarmo a nyní na novém musí platit provozní náklady, které jsou však příliš vysoké. Náklady na jedno utkání činí 91 tisíc dolarů. Ani místní derby dvou nejsledovanějších týmů by nebylo schopno vydělat na lístcích více jak 7 tisíc dolarů. Kluby by tak musely doplatit 84 tisíc dolarů, což není pro tak malé týmy finančně možné (Douglas, 2015).

Jeden z faktorů, proč se hlavní město Brasilia nachází ve finanční krizi, je právě tento nový stadion. Od začátku roku 2015 se proto do jeho prostorů přemístilo 400 státních úředníků z lokálních správních orgánů, aby zde pracovali v kancelářích, čímž město ušetří až 3 miliony dolarů ročně za pronájem kanceláří jinde. Také parkoviště stadionu je využíváno k jinému než původnímu účelu, a to jako autobusové depo (Douglas, 2015).

Ve městech Rio de Janeiro a Sao Paulo je situace o něco lepší, jelikož se zde nachází větší počet týmů se silnější podporou fanoušků. Ovšem ostatní města mají stejný problém jako hlavní město Brazílie. Ve městě Manaus byl postaven stadion pro 44 tisíc návštěvníků, ale průměrná návštěvnost po skončení MS ve fotbale byla pouhých 659 návštěvníků na zápas. Stadion stál město od ukončení turnaje více jak 828 tisíc dolarů. Ve městě Cuiaba byl stadion dokonce uzavřen z důvodů rekonstrukcí již v lednu 2015, tedy méně než rok po skončení Mistrovství světa ve fotbale (Douglas, 2015).

Další města jako Salvador i Natal mají dnes problém s naplněním stadionů. Výjimkou není ani nejznámější stadion *Maracaná*, který měl průměrnou návštěvnost po skončení události něco přes 3 tisíce návštěvníků na zápas. Města Porto Alegre, Belo Horizonte a Curitiba mají vyšší návštěvnost, ale diváci jsou často zklamáni kvůli vysokým cenám lístkům (Douglas, 2015).

Úřady ještě před samotným Mistrovstvím světa ve fotbale 2014 přiznaly, že bude velmi obtížné pokrývat provozní náklady stadionů vybudovaných pro MS. Šéf místního organizačního výboru Miguel Neto Capobiango přiznal, že bude muset být vynaloženo mnoho kreativního úsilí k přilákání fanoušků na stadiony a pouze čas ukáže, do jaké míry se to daří plnit. Do té doby bude muset být nalezeno pro stadiony jiné využití, které však

nemusí z příjmů zcela pokrýt provozní náklady. Mistrovství světa ve fotbale ale podle Miguel Neto Capobianga pomůže zvýšit mezinárodní profil například odlehlým oblastem, jako je Manaus, kde investice kvůli turnaji zapříčiní lepší dopravní spojení, vylepšení letiště a lepší bezdrátovou síť. Vláda navíc podporuje investování do těchto vzdálených oblastí tvrzením, že se snaží snížit nerovnost mezi severem a jihem země. Zatímco dříve se konaly větší sportovní a kulturní události v pobřežních městech na jihu země, jako je Rio de Janeiro a Sao Paulo, tentokrát měly být podporovány všechny oblasti země (Watts, 2013b).

Kritici však vidí za těmito investicemi a výstavbami korupci, která je v zemi dlouhodobým problémem, zejména ve stavebnictví. Zpráva Světové banky „*Doing Business 2014*“ zařadila Brazílii na 130. příčku ze 189 zemí v žebříčku složitosti pořizování stavebních povolení. V Brazílii je nutné před získáním stavebního povolení provést 15 jednání, která se vyřizují dohromady až 400 dní. Kvůli těmto příliš složitým a zatěžujícím podmínkám najímají stavební firmy lokální úředníky, kteří vše vyřizují za ně. Vzniká tak riziko korupčního jednání (Korman, 2014).

Mnoho médií označilo nově vybudované stadiony za „*bílé slony*“³. Bývalý brazilský fotbalista Romário označil nové stadiony za vtíp. Tušil totiž, že nebudou schopny po ukončení turnaje generovat dostatečný příjem. Provozní náklady těchto stadionů jsou dnes placeny z peněz daňových poplatníků, zatímco šampionát přinesl organizaci FIFA vysoký zisk (Watts, 2013b).

Jeden z nejvíce respektovaných brazilských novinářů Juca Kfourí komentoval tuto situaci slovy: „*Věděli jsme, že se to stane. Myslím si, že je to chyba brazilských autorit, ne organizace FIFA. Brazílie souhlasila s podmínkami. Nebyl vytvořen žádný plán pro období po šampionátu. Myslím si, že tomuto plýtvání mohlo být zabráněno, pokud bychom se snažili vytvořit Mistrovství světa ve fotbale ve stylu Brazílie a ne ve stylu Německa nebo Japonska.*“ (Douglas, 2015: nestránkováno).

Aktuálně tak města čelí obrovské finanční zátěži a musí hledat jiná využití pro stadiony nebo finanční zdroje pro zaplacení jejich provozu. To se však příliš nedaří. V roce 2016 se mají konat v Brazílii Letní olympijské hry, kde by mohly být stadiony opět využity. Bude ale trvat ještě několik let, pokud stadiony začnou vůbec vydělávat samy na

³ Nechtěný nebo finančně zatěžující majetek či projekt, který má omezenou hodnotu

svou činnost. Aby byly kluby lepší a fotbal pro diváky atraktivnější, je zapotřebí rozvoj místního fotbalu (Výstavba mládežnických fotbalových center, lepší práce s mladými fotbalisty, dobře vyškolení trenéři apod.).

2.3. Dopady fotbalového Mistrovství světa na sociální sektor Brazílie

Když v roce 2007 získala Brazílie právo pořádat Mistrovství světa ve fotbale pro rok 2014, radovala se celá země, která měla být sjednocena svou vášní pro fotbal a měla se stát centrem celosvětové pozornosti (Morpurgo, 2015). Ihned po vyhlášení začaly lidé v ulicích měst slavit a stovka z nich vyvěsila u nohou slavné Sochy Krista Spasitele v Rio de Janeiru prapor v brazilských zelenožlutých barvách se slovy „*Mistrovství světa ve fotbale 2014 je naše*“ (BBC, 2007). Dokonce samotná brazilská vláda prohlásila, že se jedná o vítězství pro blaho ekonomického sektoru, například proto, že tato událost vytvoří mnoho nových pracovních míst, přiláká do země nové investory a nastane rozvoj cestovního ruchu. Vláda rovněž prohlásila, že dlouhodobé efekty budou mít pro zemi nevyčísitelný přínos (McCann, 2014). Vyhlídky byly tedy pozitivní. Ovšem už samotné přípravy na tuto událost měly neblahý vliv na místní obyvatelstvo.

Mistrovství světa ve fotbale se může na jednu stranu stát velikou příležitostí pro rozvoj a nové projekty, na druhou stranu však nemusí z této události a s ní spojených projektů těžit všichni, naopak některé skupiny lidí mohou být znevýhodňovány. Podle švýcarské neziskové organizace *Terre des Hommes* ztratilo domov během příprav na šampionát z důvodů renovace stadionů, výstavby nových silnic, letišť a další infrastruktury až 170 tisíc obyvatel (Willson, 2014). Například jen v Rio de Janeiro to mělo být až 30 tisíc obyvatel (Atkins, 2013), a to zejména v oblasti *Vila Autódromo*, kde se buduje olympijský park pro Letní olympijské hry 2016 (Wattson a Gibbs, 2013). Tisíce rodin byly násilím vystěhovány do obyčejných a jednoduchých příbytků a chatrčí bez přístupu k vodě a elektřině a rodinám tak hrozilo, že se propadnou až pod hranici chudoby (Willson, 2014).

Lidé byli v některých případech stěhováni bez předchozího oznámení či jakékoliv kompenzace do vzdálenosti vyšší jak 40 km od jejich domovů. Místní vláda se však hájila tvrzením, že tyto programy jsou nutné pro modernizaci měst, tedy podobně jako tomu bylo v případech jiných velkých sportovních událostí (zejména Pekingu nebo Jihoafrické

republiky). Rozsáhlá migrace existovala v Rio de Janeiru již dříve, ovšem Mistrovství světa ve fotbale tento efekt, v mnoha případech v rozporu se zákonem, výrazně posilovalo (Wattson a Gibbs, 2013). Během přesídlování byl zaznamenán vysoký počet stížností přestěhovaných rodin kvůli oblastem, kam měly být přemístěny, jelikož byly tyto oblasti buď daleko, nebo se tam nacházely nedodělané příbytky. Alexandre Mendes, bývalý šéf státní veřejné kanceláře v Rio de Janeiru, zabývající se bytovými právy, řekl, že mnoho případů přesídlování rodin nerespektovalo základní principy v místním a mezinárodním právu (Atkins, 2013).

Dle organizace *Terre des Hommes* platí země při takto velkých sportovních událostí vysokou nejen ekonomickou, ale také sociální cenu. Dále tvrdí, že celkové náklady z veřejného rozpočtu na Mistrovství světa ve fotbale 2014 odpovídají částce, jež byla v roce 2013 použita Brazílií na program sociálního zabezpečení *Bolsa Familia*⁴, který podporuje téměř 50 milionů obyvatel (Willson, 2014), tedy přibližně čtvrtinu z celkového počtu obyvatel v Brazílii. Dle organizace není spravedlivé, aby země platila veškeré náklady spojené s infrastrukturou kvůli pořádání Mistrovství světa ve fotbale, zatímco organizace FIFA, která má daňové úlevy a jiné výhody, na této akci vydělává miliardy dolarů (Willson, 2014).

Místní obyvatelé byli také znevýhodňováni v oblasti obchodu a prodeje. Organizace FIFA totiž po pořadatelích vyžadovala, aby byly prodávány v okolí stadionů pouze licencované produkty sponzorů této události. Místní obchodníci tak nesměli prodávat v ulicích kolem fotbalových stánků potraviny, nápoje a pouliční šperky. To podle *Terre des Hommes* znevýhodňovalo další desítky tisíc rodin, které tak následně mohly spadnout pod hranici chudoby. Tomuto tvrzení však organizace FIFA oponovala tím, že zákaz či přemístění pouličních obchodníků z prostorů kolem stadionů byl nutný z bezpečnostních, ochranných a sanitárních důvodů a z důvodů zabránění vzniku neformálního obchodu, který by se mohl na mnoha místech vyskytovat (Willson, 2014).

⁴ Jedná se o inovativní sociální program brazilské vlády financován Světovou Bankou. Podporuje 11 milionů rodin a více jak 46 milionů obyvatel Brazílie. Hlavními cíli jsou zmírnění současné chudoby a prolomení začarovaného kruhu mezigeneračního efektu investováním rodin do svých dětí a následné snížení budoucí chudoby (World Bank, 2015).

2.3.1. Veřejné protesty a demonstrace

Od počátku 21. století zaznamenala Brazílie prudký ekonomický růst. Rovněž rostl i počet obyvatel střední třídy. Ti měli stále vyšší průměrný měsíční příjem a až 74 % dotazovaných Brazilců vypovídalo o své osobní finanční situaci jako o „dobré“ (Sampaio, 2014). S rostoucími příjmy a počtem obyvatel střední třídy rovněž rostly požadavky na kvalitu zdravotnictví, vzdělání a jiných veřejných služeb. V červnu roku 2013 se konal v Brazílii Konfederační pohár, který měl ukázat připravenost země na pořádání Mistrovství světa ve fotbale. Několik týdnů před jeho zahájením oznámila hostitelská města zdražení autobusového jízdného, což mělo za následek při nedostatečně kvalitní železniční dopravě i zvýšení nákladů na bydlení v městských centrech. Nejen jízdné, ale také ceny potravin zaznamenaly prudký nárůst (Sampaio, 2014). Na povrch vyplývaly stále nové informace o korupci a sociální nerovnost se rovněž prohlubovala. Se stále se navyšujícími náklady šampionátu, a přesto stagnující kvalitou veřejných služeb⁵ a zdravotní péče se scházelo čím dál více nespokojených obyvatel. Tato drobná shromáždění postupně přerostla ve veřejné protesty a demonstrace (Watts, 2013a).

Demonstrace byly ve všech dvanácti pořadatelských městech, avšak hlavní a největší se odehrály ve městech Rio de Janeiro, Sao Paulo, Belém, Belo Horizonte a Salvador. Z počátku probíhaly pokojně, ovšem s rostoucím počtem demonstrujících bylo zraněno i několik policistů a poškozeno bylo několik aut a autobusů. Policie byla následně nucena použít na rozběsněný dav gumové projektily a slzný plyn. Během jedné červnové noci bylo založeno několik požárů a budovy byly popsány *grafitti*. Až 100 tisíc lidí bylo v ulicích měst a protestovalo proti vládě a pořádání Mistrovství světa (Watts, 2013a). Jednalo se především o mladé obyvatele Brazílie, kteří protestovali s vědomím, že s blížícím se Mistrovstvím světa ve fotbale se o zemi čím dál více zajímají média a tyto demonstrace a nepokoje budou dobře sledovány. Například mladý student historie na univerzitě ve Fluminense Felipe Mesquita tvrdil, že: *„Celý svět sleduje Brazílii a my ukazujeme, že nás Mistrovství světa ve fotbale nereprezentuje. Mám rád fotbal a národní tým, ale musíme si uvědomit, co Mistrovství světa ve fotbale znamená. Neměli bychom*

⁵ Například nedostatek kvalitních škol, přitom cena rekonstrukce stadionu *Maracanã* by dokázala pokrýt výstavbu až 200 škol (Watts, 2013).

přijmout všechny špatné věci, které jsou díky němu způsobené, ať už násilné stěhování nebo omezení práva protestovat.“(Watts, 2014: nestránkováno).

Protesty se konaly také o rok později, a to zhruba měsíc před samotným turnajem. Nejvážnější byla situace v Sao Paulu, kde byla dokonce zablokována městská doprava a opět musel být použit slzný plyn. V Rio de Janeiru byla situace taky vážná, ovšem protesty v roce 2014 nebyly tak silné, jako o rok dříve, kdy bylo v ulicích během největší demonstrace až milion lidí (Rozhlas, 2014).

Tyto brazilské demonstrace bývají nazývány „*octová revoluce*“, protože bylo policií zatknuto několik lidí s octem, který byl používán proti slznému plynu. Také jsou nazývány jako „*20 centová revoluce*“, z důvodu zdražení autobusových jízdnek. Prezidentka Brazílie Dilma Rousseffová demonstrace odsoudila s tvrzením, že v demokracii je sice legitimní a správné, aby mladí lidé demonstrovali, avšak tyto demonstrace musejí být pokojné a nenásilné. Při slavnostním zahájení Konfederačního poháru byla na stadionu hlava státu diváky „vypískána“ (Watts, 2013a). V roce 2014 se v Brazílii kromě Mistrovství světa ve fotbale uskutečnily také nové prezidentské volby, které těsně vyhrála opět Dilma Rousseffová (Darlington a Ford, 2014).

Po zahájení fotbalového turnaje vypadala situace v Brazílii zcela odlišně. Ještě rok před zahájením turnaje protestovalo v ulicích Rio de Janeira téměř půl milionu lidí, ale během samotné sportovní události byly ulice tohoto rušného města skoro prázdné. Například v městské části Lapa, jež je známá pro svůj rušný noční život, trávily davy lidí čas ve velkém hudebním sálu *Circo Voador*, kde byly zdarma promítány zápasy brazilské fotbalové reprezentace na velkém plátně (Phillips, 2014).

Fotbal byl v Brazílii vždy velkou součástí místní kultury, a proto lidé během samotného turnaje sledovali a podporovali doma či na stadionech domácí fotbalový reprezentační tým. I přesto se však na několika místech protesty přece jen vyskytly, čítaly však maximálně stovky nebo pár tisíc protestujících. Počet protestů klesl během prvních dvanácti dnů turnaje o 39 procent. Tento jev nebyl způsoben jenom fanděním místních obyvatel, ale také přesunutím pozornosti brazilského protestního hnutí na jiné problémy, a to na policejní brutalitu, jež se děla v tamních favelách (Phillips, 2014).

Mistrovství světa ve fotbale 2014 v Brazílii se i přes rozsáhlé protesty dostalo na druhé místo v žebříčku historické návštěvnosti šampionátů. Bylo odehráno celkem 64 utkání a počet diváků, kteří dorazili na stadiony, byl 3,42 milionu. Průměrně to činí 53 a půl

tisíce diváků na jedno utkání. První místo stále patří USA, které hostilo Mistrovství světa ve fotbale v roce 1994. Tehdy dorazilo na fotbalová utkání více jak 3,58 milionu diváků, přestože bylo odehráno o 12 utkání méně. Celkový počet diváků v roce 2010 v JAR byl pro srovnání 3,14 milionu. Nejsledovanějším zápasem turnaje byl podle očekávání finálový zápas mezi Argentinou a Německem na stadionu *Maracaná*, který navštívilo 74 738 diváků (Česká televize, 2014).

2.4. Grassrootové programy v Brazílii

Brazilský šampionát byl doposud jednou z nejpamátnejších (rozsáhlé protesty, výše investic, počet zahraničních příznivců, fotbalové výsledky, sledovanost) fotbalových událostí v historii. Během této události pořádala mezinárodní organizace *streetfootballworld*⁶ již potřetí ve spolupráci s FIFA mnoho aktivit spjatých se šampionátem, které měly za účel maximalizovat pozitivní dopady této velké sportovní události a podpořit společenské změny prostřednictvím fotbalu. V Rio de Janeiru vznikala například místa *Football for Equality Plaza*, kde se odehrávala exhibiční utkání na malých mobilních hřištích. Konala se zde například ženská utkání či utkání mladistvých. Tato místa navštívilo více než 55 tisíc diváků a bylo odehráno na více než 200 utkání (Streetfootballworld, 2015).

Tento projekt vznikl na základě spolupráce organizace *streetfootballworld* a firmy *Sony Corporation* v roce 2014. Malá přenosná hřiště byla poskytnuta pro tento projekt čtrnácti latinskoamerickými a brazilskými grassrootovými organizacemi, jež používají fotbal jakožto nástroj k řešení sociálních otázek a problémů, jako je chudoba, kriminalita, rovnost pohlaví aj. Tato hřiště měla za účel oslovit a zapojit více mladých lidí a diskutovat s nimi důležitost týmové práce, komunikace a vzájemného respektu (Streetfootballworld, 2014).

Pomocí spolupráce FIFA, lokálních administrativ a organizace *streetfootballworld* proběhl také festival *Football for Hope Festival*, jenž se konal v městské favele Rio de

⁶ Mezinárodní organizace s hlavním sídlem v Berlíně, jež využívá fotbal jakožto nástroj pro společenské změny. Pořádá nejrůznější festivaly a fóra, jež zvyšují povědomí o činnosti organizace a rovněž buduje centra a mobilní hřiště v problémových oblastech a vytváří tak bezpečná místa pro hraní dětí a mladistvých (www.streetfootballworld.org/who-we-are/our-purpose).

Janeira, Caju. Tého události se zúčastnilo 32 delegací, diváci a sponzoři. Probíhaly zde semináře o sociálních změnách prostřednictvím fotbalu a různé kulturní aktivity. Také zde byl veřejnosti nabídnut pohled na metodologii fotbalu jako nástroje pro společenské změny, jenž změnil život mnoha mladistvých po celém světě (Streetfootballworld, 2015).

V roce 2014 byl podepsán lokálním organizačním výborem FIFA dokument *Memorandum of Understanding*⁷ kvůli implementaci fondu *2014 FIFA World Cup™ Legacy Fund*. Fond měl určenou výši 100 milionů dolarů a tyto finanční prostředky měly být využity na podporu udržitelného rozvoje fotbalu v zemi, rozvoje ženského fotbalu a fotbalu mladistvých, infrastruktury, zdravotnictví a sociálních programů pro komunity patnácti států, jež nehostily v roce 2014 žádné z utkání brazilského šampionátu (FIFA, 2014).

2.5. Shrnutí dopadů MS ve fotbale na socioekonomický sektor Brazílie

V roce 2007 se stala Brazílie jednou z pěti zemí, jež získala právo hostit podruhé v historii Mistrovství světa ve fotbale. Brazílie měla sedm let na přípravy a výstavbu patřičné infrastruktury, včetně nových fotbalových stadionů. Pro všechna fotbalová utkání bylo vybráno dvanáct měst. Jednalo se o města Belo Horizonte, Brasilia, Cuiabá, Fortaleza, Manaus, Porto Alegre, Curitiba, Natal, Rio de Janeiro, Recife, Salvador a Sao Paulo. Podle předpokladů měl rozpočet dosáhnout výše 11 miliard dolarů. Ve skutečnosti byla však finální suma necelých 15 miliard dolarů. Pro organizaci FIFA činily celkové náklady 2,2 miliardy dolarů a příjem 4,8 miliardy dolarů (Manfred, 2015), přičemž FIFA ale nezapočítává náklady spojené s výstavbou stadionů a dopravní infrastrukturou. Studie Ernst & Young Terco (2011) předpokládala, že investice spojené s Mistrovstvím světa ve fotbale zemi v letech 2010 až 2014 přinesou až pětinasobek příjmu zpět do místní ekonomiky. Tyto předpoklady však byly příliš optimistické.

Rovněž předpoklad týkající se vytváření nových pracovních míst spjatých s turnajem byl příliš optimistický. Pracovních míst mělo být vytvořeno až 3,63 milionu ročně, avšak ve výsledku jich bylo celkově jeden milion, z toho 710 tisíc trvalých. Z celkových nákladů pokryl veřejný sektor 85,5 % a sektor soukromý 14,5 %. Největším

⁷ Memorandum porozumění

investorem byla federální vláda. Výše investic se v jednotlivých městech lišila zejména podle potřeby investic do infrastruktury. Někde musely být postaveny nové vyhovující stadiony, jinde byly pouze zrekonstruovány. Některé stadiony jsou v dnešní době označovány za „*bílé slony*“, jelikož města musí vynakládat příliš velké finanční úsilí na udržení jejich chodu a zaplacení jejich provozu. Na některých z nich se dnes sice hrají fotbalová utkání, ale ta nemají příliš velkou diváckou návštěvnost a města se tak kolikrát uchylují k jiným alternativním využívání stadionů.

Výstavba nové infrastruktury měla rovněž negativní dopad v podobě vystěhovávání a přestěhovávání rodin. Podle švýcarské neziskové organizace *Terre des Hommes* bylo nuceně vystěhováno až 170 tisíc obyvatel (Wilson, 2014). Ti byli navíc vystěhováni daleko od místa svého původního bydliště, někteří dokonce bez finanční kompenzace, a navíc do příbytků bez přístupu k vodě a elektřině. Vláda ospravedlňovala tento čin faktem, že je to nutné pro výstavbu patřičné infrastruktury.

Investice do drahých stadionů, rostoucí ceny dopravy, špatná kvalita veřejných služeb a zdravotní péče měla za následek vznik veřejných nepokojů. Ty byly z počátku nenásilné, ale časem se počet protestujících zvyšoval a čím dál častěji se začaly vyskytovat konflikty s policií. V roce 2013 bylo v ulicích některých měst i několik set tisíc nespokojených občanů. Policie musela zasahovat i pomocí gumových projektilů a slzného plynu. Protesty se opakovaly i v roce 2014, tedy ještě několik měsíců před Mistrovstvím světa ve fotbale, avšak nebyly tak silné jako ty v roce 2013. S příchodem turnaje počet protestů výrazně klesl a časem se pozornost protestujících přenesla na jiný kontroverzní problém, a to násilí ve favelách.

Mistrovství světa ve fotbale 2014 mělo tedy na Brazílii velký dopad. Jedná se zatím o nejdražší MS ve fotbale, a to v zemi, kde je vysoká sociální nerovnost a kde je potřeba více investovat do zdravotnictví a školství než do sportu. Až v průběhu několika příštích let se ukáže, zda tento turnaj pomohl ke zlepšení cestovního ruchu a podpořil alespoň některá průmyslová odvětví, jelikož se prozatím nekonal očekávaný ekonomický boom. Turnaj měl také velmi vážné sociální dopady, s nimiž vyjádřili lidé své nespokojení právě pomocí protestů a stávek.

3. Srovnání dvou posledních Mistrovství světa ve fotbale

Třetí kapitola této práce je zaměřena na porovnání dvou posledních Mistrovství světa ve fotbale. V roce 2010 se Mistrovství světa ve fotbale konalo poprvé v historii na africkém kontinentu, když hostila tuto sportovní událost Jihoafrická republika. O čtyři roky později se konal šampionát více jak po dvaceti letech na jihoamerickém kontinentu, v Brazílii. Ačkoliv obě tyto země spadají dle klasifikace Světové Banky do zemí se středním vyšším příjmem, panuje v obou zemích vysoká sociální nerovnost, přičemž relativně vysoký ekonomický růst nepůsobí na snižování rozdílů mezi chudými a bohatými lidmi. V obou zemích se rovněž vyskytuje vysoká kriminalita, která ohrožovala konání a poté i průběh mistrovství. Brazílie i Jihoafrická republika tak vykazují určité společné znaky a tato kapitola se zabývá dopady Mistrovství světa ve fotbale a jejich srovnáním v obou zemích.

3.1. Srovnání ekonomických dopadů

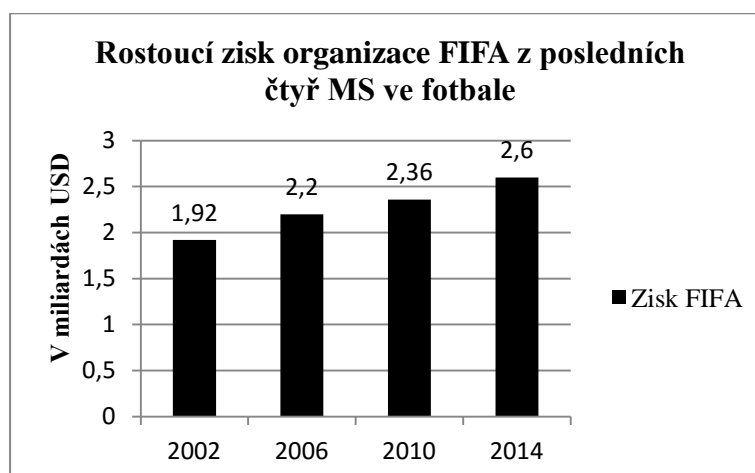
Motivací pro pořádání Mistrovství světa ve fotbale v obou zemích bylo především přilákání nových investorů, zvýšení příjmů plynoucích z cestovního ruchu a podpora ekonomické dynamiky obecně. Místní fotbalové zázemí a stadiony nebyly v případě ani jedné země na takové úrovni jako v zemích, kde se konala předchozí Mistrovství světa ve fotbale, neboť obě země postrádaly před událostí vyhovující počet vhodných stadionů. Před samotným šampionátem musely obě země investovat nemalé částky do nových stadionů a potřebné infrastruktury. Zatímco v Brazílii bylo postaveno a zrekonstruováno celkem dvanáct fotbalových stadionů, v Jihoafrické republice činil počet nových stadionů šest. Výše investic se tedy velmi lišila. Zatímco celkové náklady Mistrovství světa ve fotbale v Brazílii činily necelých 15 miliard dolarů (z toho více jak 3 miliardy dolarů na stavbu a rekonstrukci stadionů) (Manfred, 2015), Mistrovství světa ve fotbale v roce 2010 stálo Jihoafrickou republiku mnohem méně, a to 3,5 miliardy dolarů (investice do stadionů byly 1,12 miliardy dolarů). V případě obou událostí, kdy téměř veškeré náklady hradí vlády zemí, nejvíce profitovala z pořádání MS ve fotbale organizace FIFA (Goldblatt, 2010).

Předpokládané celkové náklady a investice do vybudování stadionů byly oproti realitě příliš optimistické. Jak již bylo zmíněno v podkapitole 2.2.1., celkové náklady na Mistrovství světa ve fotbale v Brazílii vzrostly z předpokládaných 11 miliard dolarů na konečných necelých 15 miliard dolarů (Manfred, 2015). Předpoklady ohledně nutných investic v Jihoafrické republice byly ještě více vzdálené skutečné částce. V roce 2004, kdy země získala právo hostit Mistrovství světa ve fotbale 2010, se předpokládaly celkové náklady spjaté s touto událostí ve výši 300 milionů dolarů. Ovšem po zahrnutí investic do rekonstrukce letišť, městské dopravy, telekomunikační infrastruktury a průběhu sportovního turnaje, činily skutečné náklady více jak desetinásobek předpovídané částky, tedy více jak 3 miliardy dolarů (Goldblatt, 2010).

Co se týče příjmů, byla na tom lépe Brazílie. Předpoklady pro Jihoafrickou republiku před Mistrovstvím světa ve fotbale v roce 2010 hovořily o příjmu ve výši až 850 milionů dolarů z cestovního ruchu, neboť zemi mělo kvůli této události navštívit až 450 tisíc zahraničních turistů. Tyto předpoklady ovšem nebyly naplněny, do země přicestovalo celkem 309 tisíc zahraničních turistů, a tudíž i příjem byl oproti předpokladům nižší. Turnaj vytvořil zisk 485 milionů dolarů (Neate, 2010). Kvůli Mistrovství světa ve fotbale v roce 2014 navštívilo Brazílii více než 600 tisíc zahraničních turistů a příjem činil 527 milionů dolarů jen z prodeje vstupenek na fotbalová utkání (Manfred, 2015). Pro porovnání, například americký stát Florida navštíví každou zimu více než 70 milionů turistů (Price, 2014).

Pro organizaci FIFA, která nezahrnuje do celkových nákladů a příjmů investice do výstavby stadionů a infrastruktury, vytvořilo Mistrovství světa v Jihoafrické republice příjem 3,66 miliard dolarů. Celkové náklady byly 1,3 miliard dolarů. Zisk tedy činil 2,36 miliard dolarů (Gaines, 2014). Naproti tomu Mistrovství světa v Brazílii vygenerovalo příjem 4,8 miliard dolarů, ale náklady byly taktéž vyšší, a to 2,2 miliard dolarů. Zisk tedy činil 2,6 miliard dolarů (Manfred, 2010). Z toho vyplývá, že organizace FIFA má s každým dalším Mistrovstvím světa ve fotbale vyšší zisk. Zisk 2,36 miliard dolarů z roku 2010 představoval nárůst o 7,3 % ve srovnání s mistrovstvím v roce 2006 (a nárůst o 22,8 % ve srovnání s mistrovstvím v roce 2002). A v roce 2014 dokázal právě brazilský šampionát tento trend potvrdit, když zisk činil 2,6 miliard dolarů a jednalo se opět o více než 7 % nárůst ve srovnání s posledním mistrovstvím. (Gaines, 2014).

Obrázek 1 – Zisk z posledních čtyř MS ve fotbale

(Zdroj: Gaines, 2014)

Z celkových příjmů vydělala organizace FIFA v roce 2014 nejvíce na prodeji televizních práv (2,4 miliard dolarů), dále na sponzorství a prodeji obchodních práv (1,6 miliard dolarů), prodeji vstupenek na fotbalová utkání (527 milionů dolarů) a za pohostinství a licenční práva (Manfred, 2015). V roce 2010 vydělala — FIFA také nejvíce na prodeji televizních práv (2,41 miliard dolarů), dále na prodeji obchodních práv (1,07 miliard dolarů) a pohostinství s prodejem licenčních práv (Gaines, 2014). Liší se také částky, které poskytla organizace FIFA tamním organizačním výborům a zemím, které se účastnily Mistrovství světa ve fotbale. V Brazílii obdržel organizační výbor celkovou částku 453 milionů dolarů a všechny země za účast na turnaji obdržely dohromady 476 milionů dolarů (Manfred, 2015). V Jihoafrické republice obdržel organizační výbor částku 326 milionů dolarů a účastníci se země 345 milionů dolarů (Gaines, 2014).

Ovšem výrazný pozitivní efekt na ekonomický růst hostitelské země se nekonal ani po jednom z těchto šampionátů. Slabý vztah mistrovství a ekonomického růstu v Brazílii podrobněji popisuje podkapitola 2.2.2. Podobně jako v Brazílii, ani v Jihoafrické republice se po ukončení turnaje nekonal ekonomický boom. Podle dat Světové Banky dokonce klesl růst HDP ze 4,1 % v roce 2010 na 2,5 % v roce 2014 (World Bank, 2016).

Přestože jsou investice takových událostí vysoké a návratnost nízká, jedná se přinejmenším o organizační poučení (ve zlepšení komunikace mezi jednotlivými sférami vlády, lepší práce s rozpočtem a samotná realizace nových megaprojektů) pro rozvojové země (Nene, 2013).

3.2. Srovnání využití stadionů po ukončení MS ve fotbale

Situace nově postavených či draze zrekonstruovaných stadionů je v obou zemích velice podobná. Brazílské mistrovství se konalo ve dvanácti městech, jihoafrické na deseti stadionech v devíti městech. Obě země investovaly velké částky do výstavby nových stadionů a rekonstrukce stávajících, aby splňovaly požadavky FIFA. Po ukončení turnaje však vypadá situace v obou zemích téměř stejně. Stadiony nemají příliš velkou diváckou návštěvnost, města a majitelé musí platit vysoké provozní náklady a z těchto staveb se stávají tzv. „bílé sloni“.

Situace v Jihoafrické republice je i po šesti letech podobná té dnešní v Brazílii, kterou přibližuje podkapitola 2.2.3. V jihoafrické fotbalové lize *Premier Soccer League* (PSL) je dnes průměrná návštěvnost mezi 500 a 5000 diváky na zápas. Pouze dva týmy (*Kaizer Chiefs* a *Orlando Pirates*) dokážou na vzájemné utkání přilákat až 50 tisíc diváků. Jelikož tyto dva kluby přitahují největší mediální a diváckou pozornost, stávají se největšími lákadly pro sponzory. Menší kluby bez podpory větších sponzorů nedokážou diváky dostatečně zaujmout (Fortune, 2014). V Brazílii jsou to města Sao Paulo a Rio de Janeiro, kde je na utkáních vyšší návštěvnost, ale v ostatních městech je podobně nízká jako v Jihoafrické republice. V obou zemích totiž převládá absence fotbalových klubů se silnou fanouškovskou základnou.

Dalším problémem je nezáživnost místních fotbalových utkání a naproti tomu vysoké televizní pokrytí zahraničních fotbalových soutěží (*Premier League*, *Bundesliga*, *La Liga* apod.), což způsobuje, že lidé raději sledují tyto celosvětově oblíbené zahraniční soutěže doma. Nedostatek fanoušků na stadionech způsobuje majitelům i městům vleklou finanční zátěž. Například stadion *Cape Town Stadium*, který má kapacitu 54 tisíc míst, stojí město 3,6 milionu dolarů ročně a vydělá jen nepatrnou částku na zaplacení jeho chodu (Fortune, 2014). Tamní klub má problém přilákat na svá utkání více jak 5 tisíc diváků a pronájem stadionu je tak pro něj velmi drahý. Nebýt několika hudebních koncertů, které se odehrály v posledních letech právě na tomto stadionu, byl by po většinu roku prázdný (Fortune, 2014).

Města Port Elizabeth, Nelspruit a Polokwane se rozhodla platit již zmiňovaným fotbalovým klubům *Kaizer Chiefs*, *Orlando Pirates* a nováčkovi tamní ligy *Chippa United* za to, že budou hrát na jejich stadionech. Města doufala, že to bude mít pozitivní

vliv na jejich trh a zvýší se příjem z cestovního ruchu. *Chippa United* uzavřeli dohodu s městem Porth Elizabeth ve výši 3 milionů dolarů, když budou hrát na stadionu *Stadium Nelson Mandela*, kde se hrají spíše ragbyová než fotbalová utkání (Fortune, 2014). V Johannesburgu, kde stojí stadion *Soccer City* s kapacitou přesahující 88 tisíc míst, se město snaží po skončení Mistrovství světa ve fotbale lákat diváky na ragbyové zápasy. Pobřežní město Durban, se stadionem *Moses Mabhida*, zase nabízí divákům kriketová utkání, která by mohla finančně pomoci k zaplacení nákladů na provoz stadionu. Toto město se rovněž snažilo o získání práv pořádat Letní olympijské hry v roce 2020, aby byl tento stadion více využit (Collins, 2010).

Využití, resp. nevyužívání stadionů je v obou zemích velice podobné. Malé fotbalové týmy s nevelkými finančními rozpočty, nedostatečná atraktivita fotbalových utkání a drahé provozní náklady stadionů způsobují obrovské finanční zatížení a ztráty buď majitelům stadionů či přímo městům, ve kterých se stadiony nacházejí. Ta jsou mnohdy nucena hledat jiná využití stadionů, ať už pro utkání jiných sportů, pořádání hudebních koncertů nebo využívání prostorů stadionů pro kanceláře či nové byty. Ani jedna ze zemí totiž neměla plán udržitelnosti těchto budov po skončení fotbalového turnaje.

3.3. Porovnání dopravní infrastruktury

Brazílie i Jihoafrická republika rovněž investovaly mnoho financí do dopravní infrastruktury, kterou bylo nutné kvůli této velké sportovní události vybudovat. Množství investic a výsledek projektů se však lišil. Brazílie kvůli mistrovství investovala celkem více než 11,3 miliard dolarů na vylepšení infrastruktury, z nichž však byla třetina využita na výstavbu a rekonstrukci stadionů (Boadle, 2014). Jihoafrická republika investovala do vylepšení dopravy mnohem méně, celkem 1,2 miliard dolarů (Goldblatt, 2010).

Zatímco rekonstrukce letišť proběhly v Brazílii dávno před zahájením šampionátu, většina dlouhodobých projektů vysokorychlostní dopravy mezi městy byla zpožděna či zcela zrušena. Přestože bylo realizováno několik investičních projektů v dopravní infrastruktuře, Brazílie nedokázala splnit vše, co slíbila a mnoho obyvatel vidělo toto selhání jako promarněnou příležitost (Boadle, 2014).

Významným projektem byl například návrh vysokorychlostní dráhy spojující města Rio de Janeiro a Sao Paulo, jež by stála až 16 miliard dolarů. Ovšem tento projekt zůstal pouze u návrhu a nikdy se nezačal realizovat. Před zahájením šampionátu byla v Brazílii hotova pouze polovina plánovaných projektů, z nichž některé finalizovány pouze částečně. Lehké železniční projekty a autobusové koridory navíc byly v polovině měst zrušeny nebo nebyly dodělány úplně. Města se často ocitala v dopravním chaosu a lidé cestovali nekvalitní dopravou hodiny do svých zaměstnání. Společně s rostoucí cenou jízdenek byla tato situace právě jedním z důvodů masivních protestů, které v Brazílii proběhly. Hlavní prioritou brazilské vlády bylo totiž postavit nové stadiony, na kterých se odehrála fotbalová utkání, a následně také rekonstrukce letišť, díky nimž mohli navštívit zemi zahraniční turisté (Boadle, 2014).

V Jihoafrické republice dopadly projekty na zlepšení dopravy o něco lépe. V Johannesburgu a Kapském městě byly vytvořeny nové BRT⁸ systémy, které měly zjednodušit propojení mezi jednotlivými městskými částmi. BRT systém v Johannesburgu byl pojmenován *Rea Vaya*, což v překladu znamená „*my jdeme*“. Ačkoliv tyto systémy propojují různé části měst navzájem nebo městské části s letištěm, do roku 2020 mají stále přibývat nové trasy. Projekt BRT v Kapském městě je dokonce takových rozměrů, že by časem mohl propojit Kapské Město s okolními městy. Systém BRT byl také zaveden ve městě Pretoria. Známým projektem, jenž byl uskutečněn a spuštěn těsně před Mistrovstvím světa ve fotbale, byla výstavba vysokorychlostní železnice *Gautrain*, která spojuje navzájem centrum Johannesburgu, Mezinárodní letiště Olivera Tamba nedaleko Johannesburgu a město Pretoria (BrandSouthAfrica, 2010).

3.4. Srovnání dopadů na sociální sektor

Dopady Mistrovství světa ve fotbale na sociální sektory obou zemí byly velmi podobné. V Jihoafrické republice i Brazílii totiž žije vysoké procento obyvatel pod hranicí chudoby, v obou zemích se vyskytuje vysoká míra kriminality a ve společnosti přetrvává socioekonomická nerovnost. Obě země mají jedny z nejvyšších hodnot Giniho koeficientu, jenž vyjadřuje rozložení bohatství a příjmů mezi obyvateli. Tento koeficient

⁸ Bus rapid transit – Systémy rychlé autobusové dopravy

u Brazílie sice klesl mezi lety 1993 až 2008 z 0,604 na 0,55, ale i nadále je to jedna z nejvyšších hodnot ve světě. Ve stejném období Giniho koeficient v Jihoafrické republice naopak dokonce vzrostl z 0,66 na 0,7. Je tedy zřejmé, že nerovnost mezi obyvateli obou zemí je vysoká – bylo tedy možné předpokládat, že velká sportovní událost, jako je Mistrovství světa ve fotbale, nebude mít stejné, natož pozitivní dopady na všechny vrstvy společnosti (Patel, 2012).

Jak již bylo zmíněno, dalším výrazným sociálním problémem společným oběma zemím je kriminalita. Právě vysoká kriminalita byla hlavním tématem diskuzí a vyjádřených obav před jihoafrickým šampionátem. V roce 2009 bylo v zemi zaznamenáno více než 2 miliony závažných trestných činů. Přestože násilná kriminalita klesla o 2,8 %, celková míra kriminality vzrostla o 0,2 %. Míra vražd rovněž klesla, a to o 3 %, přesto se však jedná o jednu z nejhorších statistik ve světě, v zemi je ročně zavražděno více než 18 tisíc obyvatel. Na druhou stranu však vzrostl počet sexuálních útoků o 10 % (South African Police Service, 2009).

Mluvčí lokálního organizačního výboru pro mistrovství v roce 2010 Rich Mkhondo potvrdil necelý rok před konáním akce, že bude nasazeno až 41 tisíc nových příslušníků bezpečnostních sil (policisté, strážníci), kteří mají udržet během turnaje naprostý veřejný pořádek a zajistit bezpečnost všem lidem (Smith, 2009). V této souvislosti byla také zavedena nová politika ohledně jednání s ozbrojenými pachateli. Police mohla nově střílet jako první a dokonce ozbrojeného pachatele usmrtit. Zbavení občanských práv lidí, kteří vlastní zbraně nelegálně a politika „*shoot to kill*“, měly vést k tomu, aby nebezpeční lidé věděli, že se s nimi bude jednat mnohem přísněji (The Telegraph, 2009).

Více než 41 tisíc nových policejních příslušníků a zpřísnění zákona mělo velmi významný vliv na bezpečnost během turnaje, kdy byla kriminalita minimální. Podle soukromé bezpečnostní firmy ADT poklesla kriminalita v západním Johannesburgu o 70 % a ve východní části města o 60 %. Během turnaje bylo shledáno vinnými z trestných činů sto lidí, avšak nebyly zaznamenány žádné vraždy, ze kterých mělo mnoho zahraničních turistů před událostí strach. Také klesl počet vloupání do domů, jelikož ulice pečlivě sledovala policie. I v Pretorii byl zaznamenán prudký pokles trestné činnosti. Mnoho policejních důstojníků bylo placeno za přesčasy, což je z dlouhodobého hlediska neudržitelné. Výkonný ředitel bezpečnostní služby ADT vyzval vládu, aby upevnila finanční prostředky na co největší počet policistů a byla tak zachována jejich viditelnost

na ulicích, jelikož se obával, že po výrazném snížení jejich počtu po MS opět vzroste kriminalita (Smith, 2010).

Kriminalita byla také jednou z nejvýznamnějších obav před šampionátem v Brazílii, a to především na severovýchodu země ve městech Rio de Janeiro, Belo Horizonte, Recife, Natal a Sao Paulo (Farmer, 2014). S tím, jak se turnaj přibližoval, rostla trestná činnost v Rio de Janeiru závratným tempem: během prvních čtyř měsíců roku 2014 stoupl počet trestných činů o 44 %. Například ve čtvrti Copacabana, kde se nachází celosvětově známá pláž navštěvovaná turisty, vzrostl počet přepadení o 60 % ve srovnání s rokem 2013. Rio de Janeiro proto navýšilo počet policistů, kteří měli za úkol působit na snížení kriminality nejen zde, ale rovněž v nechvalně známých favelách (Smith, 2014).

Brazílie nasadila celkem 170 tisíc příslušníků bezpečnostních sil a vynaložila 840 milionů dolarů na bezpečnost, což je pětikrát vyšší suma, než byla v Jihoafrické republice v roce 2010. Brazílie například investovala (na rozdíl od Jihoafrické republiky) do ozbrojených sil, které měly zabezpečit hranice státu. Brazilská vláda také rozdělila pořadatelská města do tří kategorií – města s vyšším rizikem krádeží, města s vyšším rizikem krádeží a protestů a města s nižším rizikem krádeží a protestů (Farmer, 2014). Dále místní vláda vydala brožuru s podrobnými informacemi, jak se zachovat během přepadení. Fanoušci byli také vyzváni k tomu, aby nenosili větší obnosy peněz a nevystavovali své šperky příliš viditelně. Někteří návštěvníci si dokonce najali soukromé bezpečnostní společnosti. Podle odhadů jedné z nich, soukromé bezpečnostní služby *iJET*, mělo utratit na zajištění bezpečnosti více jak 10 tisíc dolarů na 30 – 60 tisíc lidí (Smith, 2014).

I přes uvedená bezpečnostní opatření se během brazilského turnaje vyskytlo mnoho přepadení, krádeží a pokusů o únos. Během semifinálového zápasu byli dokonce diváci na pláži Copacabana nuceni toto místo rychle opustit, když byli přepadeni větší skupinou maskovaných mužů a okradeni o šperky, tašky a další věci. (Smith, 2014). Mnoho turistů a fanoušků tak nemohlo být s návštěvou Mistrovství světa ve fotbale v Brazílii příliš spokojeno, protože byli buď okradeni, nebo strávili svou návštěvu země ve strachu.

3.4.1. Stěhování obyvatel v důsledku konání šampionátu

V důsledku pořádání velkých sportovních událostí bylo v historii vystěhováno či nuceně přemístěno mnoho obyvatel v pořadatelských městech. Už v roce 1988 bylo v Soulu, hlavním městě Jižní Koreji, z důvodu pořádání Olympijských her přemístěno až 15 % městské populace a zničeno bylo přibližně 48 tisíc budov. V roce 2008 bylo ze stejného důvodu v Pekingu podle odhadů nuceně přestěhováno více než milion obyvatel (Wyatt, 2010). V roce 2014 přišlo v Brazílii o domov více než 170 tisíc obyvatel, přičemž vystěhovaní lidé byli přemístěni do velmi primitivních příbytků (Wilson, 2014). V Jihoafrické republice nebyl nuceně přemístěn takto velký počet obyvatel, nicméně i tak se vláda snažila přemísťovat zejména lidi bez domova a squatter, kteří se zdržovali v budovách, v nichž neměli být (Wyatt, 2010).

Podle organizace *War on Want* měla vláda vystěhovat až 10 tisíc obyvatel z oblasti *Joe Slovo* v Kapském Městě. Z okolí stadionu *Green Point* bylo vystěhováno sto obyvatel z důvodu výstavby infrastruktury pro turnaj (Wyatt, 2010). Lidé z Kapského Města byli stěhováni do zhruba hodinu vzdáleného tábora *Blikkiesdorp*, který je místními někdy nazýván také jako *Tin Can City*. Jedná se o tzv. „*temporary relocation area*“ (TRA) neboli „*oblast dočasného přemístění*“, kam byli policií umísťováni lidé bez domova nebo vystěhovaní lidé. Toto místo mělo také sloužit pro zhruba 300 tisíc rodin čekajících v Kapském Městě na domovy od vlády. Většina obyvatel však nikdy od vlády žádný dům či byt neobdržela. Existují osobní svědectví, že na toto místo bylo přestěhováno mnoho obyvatel násilně, jenže vláda tato tvrzení popírá. Podle jihoafrické vlády nedošlo k žádnému případu nuceného přestěhování, naopak se vláda hájila tím, že nabídla domovy lidem, kteří žili ve městech na ulicích (Kelto, 2010).

V Johannesburgu bylo podle tamních záznamů zatčeno nebo vystěhováno 800 obyvatel a podobné situace se odehrály i v jiných městech, jako jsou Durban a Rustenburg (Kelto, 2010). Nucené stěhování a opouštění svých domovů se tedy stalo realitou v případech obou mistrovství světa. Dělo se tak nejčastěji bez jakékoliv kompenzace, často policejním donucením, kdy přestěhovaní zamířili do zcela primitivních náhradních příbytků. Počet takto vystěhovaných obyvatel byl však mnohonásobně vyšší v Brazílii.

Nejen v Brazílii, ale také v Jihoafrické republice proběhly demonstrace spjaté s pořádáním fotbalového Mistrovství světa. Vláda již čelila několika opakovaným

protestům kvůli nespokojenosti lidí z vládního selhávání v poskytování řádných domovů milionům obyvatel země. Tito lidé považovali šampionát jako vhodnou příležitost, jak zviditelnit tento problém. Squatterři dokonce prohlašovali před turnajem, že během něj způsobí chaos. Hrozby propuknutí nepokojů byly časté zejména v okolí pořadatelských měst, například na místech nedaleko Pretorie, kde se nacházel tábor více než 6 tisíc lidí žijících v příbytcích bez přístupu k vodě a elektřině (The Telegraph, 2010).

Důvody protestů v Jihoafrické republice byly tedy podobné těm v Brazílii – rozsáhlé investice do infrastruktury pro konání Mistrovství světa ve fotbale za situace, kdy lidé v zemi nemají bydlení a přístup k základním životním potřebám. Nepokoje propukly v březnu 2010 například na sídlištích ve městě Brits, asi 60 kilometrů od pořadatelského města Rustenburg. Policisté byli nuceni použít gumové projektily (podobně jako v Brazílii o čtyři roky později) a provádět pravidelné kontroly demonstrantů, jež blokovali dopravu a způsobili uzavření některých veřejných budov. Provinční ministr bydlení, Kgaogelo Lekgoro, reagoval na demonstraci a protesty vládními sliby, že bude vybudováno 5 tisíc nových domů v průběhu následujících tří let (The Telegraph, 2010).

Protesty rovněž pokračovaly i o rok později. V červnu 2010 protestovaly asi 3 tisíce nespokojených občanů ve městě Durban. Protesty nebyly směřovány pouze místní vládě, ale také proti organizaci FIFA. Lidé vinili organizaci FIFA za to, že bylo investováno několik stovek milionů dolarů do výstavby stadionů v zemi, přičemž více než 40 % populace žije pod hranicí 2 dolarů na den. Napříč zemí také probíhaly stávky řidičů autobusů (které se konaly i před Mistrovstvím světa ve fotbale v Brazílii) (Veith, 2010).

Je tedy zřejmé, že jak jihoafrický, tak brazilský šampionát vyvolal množství rozporuplných a protichůdných reakcí. Nespokojenost se do značné míry týkala směřování objemných investic do fotbalové a úzce navazující infrastruktury, a to (v obou případech) v prostředí, kde se nachází vysoký počet lidí žijících pod hranicí chudoby a bez přístupu k základním životním potřebám. Lze však také konstatovat, že protesty a demonstrace v Brazílii byly výrazně větší, a to jak počtem protestujících, tak škodami na majetku.

3.4.2. Srovnání fotbalových grassroots projektů

Velké sportovní události poskytují prostřednictvím celosvětové pozornosti mnoho příležitostí ke zvýšení povědomí o společenských problémech, jež se vyskytují v hostitelských zemích. Brazílie nebyla ojedinělým případem používání fotbalu jakožto nástroje pro boj s těmito problémy. Také v Jihoafrické republice vzniklo, ať už dříve, či ve spojitosti se šampionátem, mnoho nových rozvojových programů a projektů se sportovním propojením.

V Jihoafrické republice působí od roku 2006 sportovně vzdělávací nezisková organizace *Grassroot Soccer* (GRS) s hlavním sídlem v Kapském Městě. Po prvotních úspěšných projektech v provincii *Northern Cape* se organizace rozhodla rozšířit své působení po celé zemi a začala implementovat komunitní rozvojové programy prostřednictvím sportu i v dalších provinciích a městech země. GRS byla tehdy jednou z mála organizací, jež se zaměřovala na oblast prevence proti nákaze virem HIV (GrassrootSoccer, 2016).

Hlavním cílem této organizace je využívání fotbalu jakožto nástroje v boji proti HIV/AIDS prostřednictvím zvyšování povědomí o této problematice. Centra organizace se zaměřují především na mladší obyvatele, a to ve věku 12 — 18 let. V těchto centrech je propojeno samotné hraní fotbalu se speciálně navrženými cvičeními, která mají mladistvým pomoci pochopit a vypořádat se s problémem HIV/AIDS. Zde jsou také pravidelně zřizovány kliniky na testování, zda jsou lidé HIV pozitivní či negativní. Tato organizace navíc úzce spolupracuje s místními školami. Ty mají možnost navštívit její sportovně vzdělávací centra, a dát tak příležitost mladistvým vyzkoušet si například IT vybavení (kamery, počítače aj.), které se normálně ve školách nenachází (SRSA, 2010).

V červnu roku 2010 byl v Jihoafrické republice oficiálně spuštěn program *The Grassroot Football Programme*. Tento program byl financován organizací FIFA. Jeho cílem bylo hledat nové talentované hráče fotbalu a již od velmi nízkého věku je rozvíjet v jejich činnosti. Před samotným spuštěním programu bylo vyškoleny instruktory FIFA na semináři v Pretorii 30 nových tzv. trenérů – učitelů. Ti byli školeni například v organizaci festivalů, jež měly zaujmout dětské fotbalisty ve věku od 6 do 12 let (SRSA, 2010).

Během samotného jihoafrického šampionátu byla dokonce spuštěna kampaň *Protect the Goal* na zvýšení povědomí kolem prevence nakažení virem HIV pomocí světového

turné. Tato kampaň vznikla pomocí spolupráce programu OSN *the Joint United Nations Programme on HIV/AIDS* (UNAIDS) s nadací *Tobeka Madiba Zuma Foundation* (TMZF) a agenturou *South Africa Football Association Development Agency* (SDA). Toto celosvětové turné započalo na největším africkém stadionu *Soccer City Stadium* během přátelského zápasu mezi Jihoafrickou republikou a Brazílií. Následně se turné konalo v pěti afrických zemích, jež se kvalifikovaly na Mistrovství světa ve fotbale 2014 – v Pobřeží Slonoviny, Nigérii, Kamerunu, Alžírsku a Ghaně. Kampaň získala celosvětovou podporu a program UNAIDS podepsal dohody o spolupráci se svazy afrického (CAF), asijského (AFC), jihoamerického fotbalu (CONMEBOL) a s fotbalovou Konfederací Severní, Střední Ameriky a Karibiku (CONCACAF). V Africe byly v důsledku této spolupráce šířeny zprávy o prevenci proti nakažení virem HIV na velkoplošných obrazovkách stadionů během nejprestižnějšího afrického turnaje *Orange Africa Cup of Nations*. Také v Asii a Americe bylo zvýšeno povědomí o této problematice (UNAIDS, 2014).

Během obou šampionátů bylo iniciováno ve spolupráci mezi neziskovými organizacemi s FIFA mnoho programů a projektů, které použily fotbal jako nástroj ke společenským změnám.

Jihoafrická republika má jedny z nejhorších statistik obyvatel nakažených virem HIV, a proto bylo hlavním cílem grassroot projektů šampionátu zvýšit povědomí o prevenci nakažení tímto virem. Již v dobách příprav na turnaj vznikala po zemi centra sdružující mládež se zájmem o fotbal a řešením problému HIV/AIDS. Během mistrovství pak byl spuštěn hlavní program zabývající se touto problematikou – *The Grassroot Football Programme*. Na šampionátu byla také spuštěna celosvětově uznávaná kampaň *Protect the Goal*.

V Brazílii byla hlavním iniciátorem projektů mezinárodní organizace *streetfootballworld*. Ta ve spolupráci s firmou *Sony Corporation* budovala mobilní fotbalová hřiště, jež měla přilákat ke sportu mladistvé. Při sportování s nimi měli vyškolení pracovníci také probírat problematiku genderové nerovnosti, chudoby a kriminality. Před brazilským šampionátem byl mimo jiné vytvořen fond ve výši 100 milionů dolarů na rozvoj fotbalu a podpory sociálně slabších skupin lidí. Podrobněji popisuje situaci v Brazílii podkapitola 2.4.

3.5. Shrnutí srovnání dopadů dvou posledních Mistrovství světa ve fotbale

Třetí kapitola se zaměřila na srovnání dopadů posledních dvou fotbalových šampionátů a reaguje na třetí výzkumnou otázku. Některé dopady způsobené v důsledku pořádání velké sportovní události velmi podobné, jiné naopak ne.

Celkové náklady Mistrovství světa ve fotbale v Jihoafrické republice se v roce 2010 vyšplhaly na 3,4 miliardy dolarů. Naopak celkové náklady Mistrovství světa ve fotbale v Brazílii o čtyři roky později činily více než 14 miliard dolarů, čímž se brazilské mistrovství stalo nejdražším fotbalovým šampionátem v historii. Brazílie mimo jiné postavila či zrekonstruovala více stadionů pro mistrovství a také investovala větší sumu do bezpečnosti než Jihoafrická republika.

Šampionáty v obou zemích měly velmi slušnou diváckou návštěvnost. Do Jihoafrické republiky dorazilo více než 300 tisíc zahraničních příznivců, do Brazílie dokonce dvakrát více, tedy přes 600 tisíc. Příjmy z mistrovství byly větší v případě Brazílie, která však měla i vyšší náklady. Brazilský šampionát vytvořil zisk 2,6 miliard dolarů. V tomto ohledu jihoafrické pořadatelství příliš nezaostalo, neboť pro organizaci FIFA vygenerovalo zisk 2,32 miliard dolarů.

Obě země aktuálně čelí stejnému problému v podobě využívání nově postavených a zrekonstruovaných stadionů. V Brazílii i Jihoafrické republice je velmi malý počet klubů, které si mohou vysoké provozní náklady těchto stadionů dovolit. Města tak využívají předražené stadiony i pro jiné účely, někdy jsou tyto stadiony dokonce zavírány. V obou případech je tak na místě pro stadiony označení „*bílí sloni*“.

Naopak velmi odlišně dopadly dopravní projekty spojené s pořádáním fotbalových mistrovství. Zatímco v Jihoafrické republice vznikly nové BRT systémy a nová vysokorychlostní trať *Gautrain*, v Brazílii bylo velké procento projektů nedodělaných či předčasně ukončených, což mělo za následek dopravní chaos a nespokojenost místních obyvatel.

Protesty před samotnými událostmi provázely pořadatelství obou mistrovství. V Brazílii však byly četnější, shromažďovalo se mnohem více obyvatel a byly napáchány větší škody. Zatímco v Jihoafrické republice protestovalo „jen“ několik tisíc obyvatel, v Brazílii šlo i o několik stovek tisíc. Důvody těchto demonstrací a nepokojů však byly

podobné – investice do fotbalové a úzce související infrastruktury (stadiony, hotely apod.) v situacích, kdy významná část populace žije poblíž či dokonce pod hranicí chudoby. V Brazílii bylo také v důsledku fotbalového šampionátu vystěhováno či přestěhováno více než 170 tisíc obyvatel. Tento údaj je několikanásobně vyšší než pro Jihoafrickou republiku, kde se počet odhaduje na několik desítek tisíc.

Za pozitivní dopady na sociální sektory zemí se dají považovat projekty a programy, jež měly za účel prostřednictvím sportu zvyšovat povědomí o společenských problémech. V Brazílii vznikala mobilní hřiště, na kterých se odehrávala utkání mladistvých nebo žen. Tato místa navštívilo více než 55 tisíc diváků. Nejen že si zde mohli mladiství zahrát, ale rovněž zde byly diskutovány sociální problémy brazilské společnosti – genderová nerovnost, kriminalita aj. V Jihoafrické republice vznikaly programy a projekty zejména na osvětu v boji s HIV/AIDS. Také zde během šampionátu startovalo světové turné zabývající se touto problematikou, jež mělo za následek rozšíření spolupráce programu OSN UNAIDS i s mimoafrickými fotbalovými svazy.

4. Závěr

Velká sportovní událost, jakou je Mistrovství světa ve fotbale, které se koná každé čtyři roky, vyžaduje k uskutečnění dostatečně rozvinout infrastrukturu (v podobě moderních letišť, dopravních cest, stadionů, hotelů apod.). Také musí být zajištěné dobré logistické služby a organizace. Brazílie Mistrovství světa ve fotbale již jednou hostila, ale to bylo před více než 60 lety. Od té doby se mnohé změnilo – jak požadavky organizace FIFA, jež událost pořádá, tak celá socioekonomická realita země i světa. Brazílie měla sedm let na přípravy a již během tohoto období se hovořilo o mistrovství jako o události, jež bude mít nemalé dopady na socioekonomický sektor země.

Hlavním cílem této práce byla analýza dopadů Mistrovství světa ve fotbale na socioekonomický rozvoj země. Ekonomický i sociální sektor byly touto událostí velmi poznamenány. Jedná se o zatím nejdražší Mistrovství světa ve fotbale, a to v zemi, kde by vláda měla spíše investovat do zdravotnictví či školství. Brazílská vláda financovala výstavbu nebo rekonstrukci více stadionů, než bylo pro událost třeba. Například cena rekonstrukce nejznámějšího stadionu *Maracaná* by dokázala pokrýt náklady výstavby až 200 škol. Většina nově postavených a zrekonstruovaných stadionů navíc dodnes nemá plné využití. Také se nekonal předpokládaný ekonomický boom, naopak brazilská ekonomika je nyní v recesi. Ačkoliv se podle organizace FIFA jedná o nejziskovější Mistrovství světa ve fotbale v historii, jde zejména o zisk FIFA plynoucí z prodeje televizních práv a vstupenek. Dopravní infrastruktura v podobě letišť a dopravních cest je nadále využívána, což může mít pozitivní dopady.

Fotbal je nejen v Brazílii součástí národní kultury, a přestože byli lidé z počátku velmi nadšeni z jeho pořádání, velké procento jich nakonec nebylo spokojeno. Podle prvotních odhadů měl vzniknout více než milion nových pracovních míst. Tyto předpoklady ale byly příliš optimistické, neboť počet vzniklých pracovních míst byl výrazně nižší, přičemž část z nich dokonce nebylo trvalých. Navíc sociální sektor země byl negativně ovlivněn turnajem v podobě často nuceného stěhování místních obyvatel. Podle odhadů bylo v důsledku výstavby nové infrastruktury kvůli turnaji vystěhováno více než 170 tisíc obyvatel. Ti byli stěhováni na okraje měst do velmi primitivních příbytků. Tato a další skutečnosti, jako rostoucí ceny veřejných služeb a jejich stagnující kvalita, vedly k rozsáhlým protestům a demonstracím, jež zasáhly zemi v roce 2013 a také o rok později, několik měsíců před samotným turnajem. Počet demonstrujících občas přesáhl i 100 tisíc. V průběhu turnaje však

neproběhly žádné výraznější násilné protesty či demonstrace a lidé spíše sledovali turnaj a fandili domácímu reprezentačnímu týmu.

Mistrovství světa ve fotbale nedopadlo pro Brazílii dobře (a to ani po fotbalové stránce). Ať už byly předpoklady jakékoliv, brazilská vláda udělala několik chyb, jež měly vážné dopady na socioekonomický sektor země. Je podle mého názoru k zamyšlení, zda by se měly velké sportovní události odehrávat v rozvojových zemích či zemích s vysokou socioekonomickou nerovností a zda by takové země neměly raději investovat do potřebných sektorů (školství, zdravotnictví) namísto výstavby či rekonstrukce fotbalových stadionů. Pokud by se však rozvojové země i nadále zajímaly o pořádání fotbalových Mistrovství světa či obdobných sportovních událostí, bylo by na místě, aby nevznikaly zbytečné a příliš optimistické předpoklady. Vlády by také měly více analyzovat potenciální dopady, jež událost způsobí. Současně musí vznikat plány na využití sportovišť i navazující infrastruktury po skončení turnajů.

Seznam zdrojů

- Alves, L. 2014. World Cup Has Not Been Good for Brazil Airlines. *The Rio Times*. [cit. 2016-1-1] Dostupné z: <http://riotimesonline.com/brazil-news/rio-business/world-cup-has-not-been-good-for-brazil-airlines/>
- Atkins, Ch. 2013. The Social Cost of Brazil Hosting World Cup 2014. *Bleacher Report*. [cit. 2016-1-1]. Dostupné z: <http://bleacherreport.com/articles/1663701-the-social-cost-of-brazil-hosting-world-cup-2014>
- The BBC. 2007. Brazil will stage 2014 World Cup. [cit. 2016-1-1]. Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/sport2/hi/football/internationals/7068848.stm>
- Bevan, S. 2014. Sporting Economic Development. *The Positive*. [cit. 2016-1-1]. Dostupné z: <http://thepositive.com/sporting-economic-development/>
- Black, D., Van Der Westhuizen, J. 2004. "The Allure of Global Games for 'Semi-Peripheral' Politics and Spaces: A Research Agenda," *Third World Quarterly* 25 (7). 1195-1214.
- Boadle, A. 2014. World Cup leaves Brazil costly stadium, poor public transport. *Reuters*. [cit. 2016-2-15]. Dostupné z: <http://uk.reuters.com/article/uk-brazil-worldcup-infrastructure-idUKKBN0EG24F20140605>
- Bobb, S. 2014 Mixed Opinions About World Cup Impact on Brazilian Economy. *Voice of America* [cit. 2016-1-5]. Dostupné z: <http://www.voanews.com/content/mixed-opinions-world-cup-impact-on-brazilian-economy/1948184.html>.
- Bohlmann, H. R., van Heerden, J. H. 2005. The Impact of Hosting a Major Sport Event on the South African Economy. *Working Paper: 2005-09*. South Africa: University of Pretoria.
- BrandSouthAfrica. 2010. World Cup's transport legacy. [cit. 2016-2-15]. Dostupné z: <http://www.brandsouthafrica.com/news/490-world-cups-transport-legacy>
- Carroll, T. 2012 "Illusions of Unity: The Paradox Between Mega-Sporting Events and Nation Building," *Exchange: The Journal of Public Diplomacy* 3, 12-23.
- Collins, N. 2010. White Elephants and Wasted Millions: A Warning To the World Cup Hopefuls. *Bleacher Report*. [cit. 2016-2-15]. Dostupné z: <http://bleacherreport.com/articles/515728-white-elephants-and-wasted-millions-a-warning-to-the-world-cup-hopefuls>

Cutler, M. 2012. "Johnson & Johnson completes 2014 World Cup sponsor line-up," *Sport Business*, 19 April.

Česká televize. 2014. Pouze USA odolalo. Brazilský šampionát měl druhou největší návštěvnost. [cit. 2016-1-5]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/sport/fotbal/ms-2014/280214-pouze-usa-odolalo-brazilsky-sampionat-mel-druhou-nejvyssi-navstevnost/?mobileRedirect=off>

Darlington, S., Ford, D. 2014. President Dilma Rousseff wins re-election in Brazil. *CNN*. [cit. 2016-1-1]. Dostupné z: <http://edition.cnn.com/2014/10/26/world/americas/brazil-presidential-election/>

Dobson N., Holliday, S., Gratton, C. 1997. Football came home. *Sport Management* 17 (5). 16-19.

Douglas, B. 2015. World Cup leaves Brazil with bus depots and empty stadium. *The BBC* [cit. 12-12-2015]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/sport/0/football/32073525>

Ernst & Young Terco. 2011. Sustainable Brazil: Social and Economic Impacts of the 2014 World Cup. [cit. 2016-1-1].

Dostupné z: [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Sustainable_Brazil_-_World_Cup/\\$FILE/copa_2014.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Sustainable_Brazil_-_World_Cup/$FILE/copa_2014.pdf)

Essex, S. Chalkley, B. 1998. Olympic Games-catalyst of urban change. *Leisure Studies* 17 (3), 187-206.

Farmer, B. 2014. World Cup 2014: report highlights dangers awaiting fans in Brazil. *The Telegraph*. [cit. 2016-1-3]. Dostupné z: <http://www.telegraph.co.uk/sport/football/world-cup/10882116/World-Cup-2014-report-highlights-dangers-awaiting-fans-in-Brazil.html>

FIFA. 2015a. Who we are. [cit. 2015-12-12]. Dostupné z: http://www.fifa.com/about-fifa/who-we-are/explore-fifa.html?intcmp=fifacom_hp_module_corporate

FIFA. 2015b. History of FIFA – The first FIFA World Cup. [cit. 2015-12-12]. Dostupné z: <http://www.fifa.com/about-fifa/who-we-are/history/first-fifa-world-cup.html>

Flueckiger, L. 2015. FIFA World Cup Legacy Fund Pays US\$100 Million to Brazil. *The Rio Times*. [cit. 2016-1-1]. Dostupné z: <http://riotimesonline.com/brazil-news/rio-sports/fifa-world-cup-legacy-fund-pays-us100-million-to-brazil/>

- Fortune, Q. 2014. South Africa spent £2.4bn to host the 2010 World Cup. What happened next? *The Guardian*. [cit. 2016–2–15]. Dostupné z: <http://www.theguardian.com/football/2014/sep/23/south-africa-2010-world-cup-what-happened>
- Gaines, C. 2014. FIFA Is On Pace To Make A \$2.61 Billion Profit On The World Cup. *Business Insider*. [cit. 2016–2–15]. Dostupné z: <http://www.businessinsider.com/fifa-profit-world-cup-2014-6>
- Gibson, O., Watts, J. 2013. World Cup: Rio favelas being ‚socialy cleansed‘ in runup to sporting events. *The Guardian*. [cit.2016–1–1]. Dostupné z: <http://www.theguardian.com/world/2013/dec/05/world-cup-favelas-socially-cleansed-olympics>
- Gillespie, P. 2015. Brazil dives deeper into recession. *CNN*. [cit. 2016–3–22]. Dostupné z: <http://money.cnn.com/2015/12/01/news/economy/brazil-recession-gdp-third-quarter/>
- Goldblatt, D. 2010. Footing South Africa’s World Cup bill. *The BBC*. [cit. 2016–2–15]. Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/8718696.stm>
- GraassrootSoccer. 2016. South Africa: Programs in South Africa. [cit. 2016–3–22]. Dostupné z: <http://www.grassrootsoccer.org/where-we-work/south-africa/>
- Hall, C. M. 1992. *Hallmark Tourist Events: Impacts, Management, and Planning*. London, The Great Britain: Belhaven Press.
- Hall, C. M., Hodges, J. (ed.) 1998. *The politics of place and identity in the Sydney 2000 Olympics: sharing the spirit of corporatism*. In *Sport, Culture and Identity*. Aachen: Meyer and Meyer Verlag.
- Harding, A. 2014. South Africa’s World Cup advice to Brazil. *The BBC*. [cit. 2015–12–12]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-africa-27731564>
- Hiller, H. H. 2000. Mega–events, urban boosterism, and growth strategies: an analysis of the objectives and legitimations of the Cape Town 2004 Olympic bid. *International Journal of Urban and Regional Research* 24 (2), 439–458.
- Chaudhary, V. 1999. Golden goals. *The Guardian*, 23 March.

- Kearns, G., Philo, Ch. 1993. *Selling Places: the City as Cultural Capital, Past and Present*. Pergamos Press, 1–32.
- Kelto, A. 2010. South Africa Hides Its Homeless Ahead Of World Cup. *NPR*. [cit. 2016–1–3]. Dostupné z: <http://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=127593697>
- Kitchen, T. 1996. Cities and the ‘world events’ process. *Town and Country Planning* 65 (11), 314–317.
- Korman, R. 2014. A World Cup For Integrity? *ENR: Engineering News-Record* 275 (1), 60–60.
- Koubek, D. 2014. Brazilci protestovali proti mistrovství světa ve fotbale. FIFA pryč, znělo v ulicích. *Rozhlas*. [cit. 2016–1–1]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/zpravy/amerika/_zprava/brazilci-protestovali-proti-mistrovstvi-sveta-ve-fotbale-fifa-pryc-znelo-v-ulicich-1350960
- Lennon, J. 2014. Will Brazil’s big sport events boost growth? *Metal Bulletin*, Jul/Aug. Dostupné z: <http://search.proquest.com/docview/1625911147?accountid=16730>
- Malfas, M., Theodoraki, E., Houlihan, B. 2004. Impacts of the Olympic Games as mega-events. *Proceedings of the Institution of Civil Engineers: Municipal Engineer* 157, 209–220.
- Malkoutzis, N. 2012. How the 2004 Olympics Triggered Greece’s Decline. *Bloomberg Business*. [cit. 1 – 1 – 2016]. Dostupné z: <http://www.bloomberg.com/bw/articles/2012-08-02/how-the-2004-olympics-triggered-greeces-decline>
- Matheson, V. A., Baade, R. A. 2004. MEGA-SPORTING EVENTS IN DEVELOPING NATIONS: PLAYING THE WAY TO PROSPERITY?. *South African Journal of Economics* 72, 1085–1096.
- Manfred, T. 2015. FIFA made an Insane amount of money off of Brazil’s \$15 billion World Cup. *Business Insider*. [cit. 2016–1–1]. Dostupné z: <http://www.businessinsider.com/fifa-brazil-world-cup-revenue-2015-3>
- Marcopoto, T. 2014. Brazil claims ‘victory’ in World Cup. *CNN News*. [cit. 1–1–2016]. Dostupné z: <http://edition.cnn.com/2014/07/16/travel/brazil-world-cup-tourism/>
- Mberi, N. 2001. Civil war at Marathonas. *Eleftherotypia* 17, 30 April.

- McCann, B. 2014. Brazil starts the World Cup with a Hangover. *Dissent*. [cit. 2016–1–1]. Dostupné z: <http://www.dissentmagazine.org/blog/brazil-starts-the-world-cup-with-a-hangover>
- Morpurgo, G. 2015. Brazil and the World Cup's economic impact – A look back. *Perspectives*. [cit. 2016–1–6]. Dostupné z: <http://kcleconomics.com/a-look-back-to-2014brazil-and-the-world-cups-economic-impact/>
- Neate, R. 2010. South Africa recoups just a tenth of the £3bn cost of staging World Cup 2010. *The Telegraph*. [cit. 2016–2–15]. Dostupné z: <http://www.telegraph.co.uk/finance/newsbysector/retailandconsumer/leisure/8192484/South-Africa-recoups-just-a-tenth-of-the-3bn-cost-of-staging-World-Cup-2010.html>
- Nene, N. 2013. After the final: Reflections on South Africa's soccer World cup. *OECD Observer*. [cit. 2016–3–22]. Dostupné z: http://www.oecdobserver.org/news/fullstory.php/aid/4181/After_the_final.html
- O'Reilly, A. 2014. Brazil Loses Big At World Cup – And Not Just On The field. *Fox News Latino*. [cit. 2016–1–3]. Dostupné z: <http://latino.foxnews.com/latino/money/2014/07/09/brazil-loses-big-at-world-cup-and-not-just-on-field/>
- Patel, K. 2012. Brazil and South Africa: United in inequality. *Daily Maverick*. [cit. 2016–1–3]. Dostupné z: <http://www.dailymaverick.co.za/article/2012-08-15-brazil-and-south-africa-united-in-inequality#.Vsw0RJzhDIU>
- Phillips, D. 2014. World Cup 2014: Protests in Brazil fade to background. *The Washington Post*. [cit. 2016–1–3]. Dostupné z: https://www.washingtonpost.com/sports/dcunited/world-cup-2014-protests-in-brazil-fade-to-background/2014/06/27/9d2dce1e-fbdf-11e3-b1f4-8e77c632c07b_story.html
- Preuss, H. 1998. Problemizing the Arguments of the Opponents of Olympic Games. *Unpublished paper*. Mainz, Germany: Johannes Gutenberg University.
- Price, J. 2014. Could a World Cup victory rescue the Brazilian economy? *Latin Trade (English)* 22 (3), 14–14.
- Roche, M. 2000. *Mega-Events and Modernity: Olympics and Expos in the Growth of Global Culture*. London:Routledge.

Sampaio, A. 2014. Brazil's Angry Middle Class. *Survival: Global Politics and Strategy* August – September 56 (4), 107–118.

Schimmel, K., S. 1995. Growth politics, urban development, and sports stadium construction in the United States. *A case study*. Keele, The Great Britain: University Press.

Silvestre, G. 2008. The Social Impacts of Mega-Events: Towards a Framework. *Esporte e Sociedade* 4 (10), 1–26.

Smith, D. 2009. Crime fears grow as South Africa readies for football World Cup. *The Guardian*. [cit. 2016–3–1]. Dostupné z: <http://www.theguardian.com/world/2009/sep/22/south-africa-worldcup-crime-fears>

Smith, D. 2010. World Cup kicks violent South African crime into touch. *The Guardian*. [cit. 2016–3–1]. Dostupné z: <http://www.theguardian.com/football/2010/jul/09/world-cup-football-south-africa-crime-falls>

Smith, T. 2014. Brazil Lost the World Cup and the Battle Against Crime. *Law Street Media*. [cit. 2016–3–1]. Dostupné z: <http://lawstreetmedia.com/blogs/crime/muggings-gunshots-arson-brazil-world-cup-2014/>

South African Police Service. 2009. *Annual Report 2008–2009*. [cit. 2016–7–4]. Dostupné z: http://www.saps.gov.za/about/stratframework/annual_report/2008_2009/2_crime_situation_sa.pdf

SRSA. 2010. 2010 FIFA World Cup country report. [cit. 2016–3–22]. 91–91. Dostupné z: <http://www.srsa.gov.za/MediaLib/Home/DocumentLibrary/SRSACountryReport2013-withcover.pdf>

Stevens, T., Bevan, T. 1999. Olympic legacy. *Sport Management* 19 (6), 16–19.

Stewart, W. 2015. A \$51 billion 'ghetto': Extraordinary images show Vladimir Putin's Sochi olympic park lying desolate and abandoned one year after most expensive games in history. *The Daily Mail* [cit. 2016–12–12]. Dostupné z: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2941216/Extraordinary-images-Vladimir-Putin-s-Sochi-Olympic-park-lying-desolate-abandoned.html>

Streetfootballworld. 2014. Creating safe places for children to play football in Brazil and Latin America – streetfootballworld partners with Sony to support local communities. [cit.

- 2016–3–22]. Dostupné z:
http://www.streetfootballworld.org/sites/default/files/140307_PR_StreetStadiumsSony_en.pdf
- Streetfootballworld. 2015. A year with streetfootballworld. *Annual Report 2014*. [cit. 2016–3–22]. Dostupné z:
<http://www.streetfootballworld.org/sites/default/files/Annual%20Report%202014.pdf>
- Streetfootballworld. 2016. Our Purpose. [cit. 2016–3–22]. Dostupné z:
<http://www.streetfootballworld.org/who-we-are/our-purpose>
- The Telegraph. 2009. South Africa police adopt shoot to kill policy ahead of World Cup. [cit. 2016–3–1]. Dostupné z:
<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/southafrica/6172316/South-African-police-adopt-shoot-to-kill-policy-ahead-of-World-Cup.html>
- The Telegraph. 2010. World Cup could be disrupted by violent housing protests. [cit. 2016–3–1]. Dostupné z: <http://www.telegraph.co.uk/sport/football/world-cup/7413494/World-Cup-could-be-disrupted-by-violent-housing-protests.html>
- The World Bank. 2015. Bolsa Família: Changing the Lives of Millions in Brazil. [cit. 2016–1–2]. Dostupné z:
<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/NEWS/0,,contentMDK:21447054~pagePK:64257043~piPK:437376~theSitePK:4607,00.html>
- The World Bank. 2016. Brazil overview. [cit. 2016–3–22]. Dostupné z:
<http://www.worldbank.org/en/country/brazil/overview>
- UNAIDS. 2014. *Protect the Goal* campaign tour kicks-off in South Africa. [cit. 2016–3–22]. Dostupné z:
<http://www.unaids.org/en/resources/presscentre/pressreleaseandstatementarchive/2014/march/20140305prptg>
- Valente, A. S., Tur, J. N., 2013. *Mega Sporting Events and Legacy: The Case of the 2014 World Cup*. Universidad de Valencia: Institute of Local Development.
- Veith M. 2010. Thousands protest against World Cup spending. *Mail & Guardian*. [cit. 2016–3–1]. Dostupné z: <http://mg.co.za/article/2010-06-16-thousands-protest-against-world-cup-spending>

Watts, J. 2013a. Brazil protest erupt over public services and World Cup cost. *The Guardian*. [cit. 2016–1–2]. Dostupné z: <http://www.theguardian.com/world/2013/jun/18/brazil-protests-erupt-huge-scale>

Watts, J. 2013b. Brazil prepares for World Cup as criticism mounts over cost. *The Guardian*. [cit. 2016–1–2]. Dostupné z: <http://www.theguardian.com/world/2013/jun/09/world-cup-brazil-cost-mounts>

Watts, J. 2014. Anti-World Cup protests Gross Brazil. *The Guardian*. [cit. 2016–1–2]. Dostupné z: <http://www.theguardian.com/world/2014/may/16/anti-world-cup-protests-across-brazil>

Wilson, B. 2014. Fifa World Cup ‚hit the poorest hardest‘. *The BBC*. [cit. 2016–1–2]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/business-28881952>

Wyatt, B. 2010. Fact or fiction: World Cup woes for homeless? *CNN*. [cit. 2016–3–1]. Dostupné z: <http://edition.cnn.com/2010/SPORT/football/07/08/homeless/index.html>